

2016

Jul i Nord-Odal

Innhold

Forord: Ei lys framtid for bygda vår	3
Fra Størjebygda til hovedstaden	4
Odal Sparebank fyller 140 år i 2017	9
Gamle skoleminner	17
Mørkåa – fløterelv med nyrestaurerte kulturminner	21
Kvinnernes underskriftskampanje i 1905	29
Ei Hand i Juleti'	32
Morterudsbussene	34
Urokråka i Nord-Odal	36
Biler er også kulturhistorie	41
Livet går ikke alltid på skinner	44
Skråblikk på Øss'vatten	47
Leve i sult	49
Julenatt	53
Julekveld på hjemmet	56
Lokalhistorie på blå skilt	57
Tilbakeblikk på året vi har lagt bak oss	59
Glimt fra Nord-Odal for hundre år siden	66
På tur til Odalen sommeren 1895	68
Monica Rasen ble årets «Kav odøling»	70
Marit Nybakk gir seg etter 31 gode år på Løvebakken	73
Barndommens tre	78
Heme nå	78
Kulturpris etter 60 aktive år med fotball og håndball	79
Nordodølinger i Ballard, Seattle, USA	82
Mannskap på Østmoen Sag i 1960	84

«Jul i Nord-Odal» 2016

Utgiver: Nordre Odalen Kulturminnelag
Layout og førtrykk: Gunnar Nygård
Trykk: Flisa Trykkeri
Illustrasjoner: Jon Utheim (forside) og Rune Nor

I redaksjonen:

Bjørn O. Andersen, Steinar Bjørnstad, Hans Ludvig Fredheim, Gunnar Nygård,
Bengt Ringvold, Ola Erik Tangen, Ingegerd Tronbøl og Asgeir Østli.

Ei lys framtid for bygda vår

Noe av det som særpreger Nord-Odal, er alt det frivillige arbeidet som legges ned. Uten det ville bygda se helt annerledes ut. Vi ser det i forbindelse med lag og foreninger. Idrettslag lever og blomstrer i beste velgående. Sanitetsforeningene både i Sand og Mo står for tilbud som ville bli sterkt savnet om de opphørte. Jeg kunne nevne lag og foreninger i fleng.

I tillegg finnes det mange enkeltpersoner som i det stille hjelper folk rundt seg på frivillig basis. De utgjør en forskjell for mange som trenger en hjelpende hånd eller et friskt livspust i hverdagen. Vi kan alle stivne i rutiner og oppleve at livet går i stå. Da er det fint at noen ser oss og gir oss et puff så vi kommer ut av stolen og kan føle at vi lever igjen. Kanskje blir mange som stiller opp på den måten ikke sett av omgivelsene, men glimtet i øyet på den som nyter godt av hjelpen, kan ofte være belønning nok.

Noe av det som gjør dette arbeidet så fint i Nord-Odal er at det ikke har snev av veldedighet. Der har vi ikke fulgt med utviklingen. Folk i bygda vår driver ikke med slikt arbeid for å mele sin egen kake. Når vi i media ser veldedighetsmiddager og – konserter eller lignende, får vi nesten følelsen av å være på en annen planet. Det ligger et element av egeninteresse i det som nok er fjernt for nordodølingen. Takk og pris for det.

Kanskje har Bjørnstjerne Bjørnson sådd et frø da han på dødsleiet arbeidet med et dikt som skulle hete «De gode gjerninger redder verden». Det var ikke snakk om de gode mennesker. For mennesker som er gode tvers igjennom finnes ikke. Selv såkalte helgener tror jeg har en mørkere side. Det har nok vi odølinger også. Men hvis vi i framtida, uansett hvilke politiske vedtak som blir tredd ned over våre arme hoder, greier å klore oss fast i og ta med oss videre det som er positivt, så tror jeg at vi greier å leve våre liv i Nord-Odal på en god måte. Alt det frivillige arbeidet som utføres gjennom foreningslivet eller i stillhet på det individuelle plan, er nettopp et slikt positivt element.

Om vi får evig liv i belønning, får være en annen diskusjon. Den er helt sikkert Thomas prest bedre kvalifisert til å ta seg av enn jeg. Men det er viktig å ikke gi slipp på de elementene som gjør at bygda vår er som den er, og at det er menneskene som bor her som gir bygda det preget. Å være menneskeskapt kan også være noe positivt. Så får makthaverne drive med sitt, men vi på grasrota har uansett viktige ting å ta oss av som vi gjør på vår måte. Derfor kan vi se framtida lyst i møte, både etter denne og kommende juler. God jul!

Bjørn O. Andersen

Fra Størjebygda til hovedstaden

Leif Saugnes ble født på Nordre Saugnes i 1926. Han hadde fire søsken, og alle var gutter. Det var en stor overvekt av gutter også i nabolaget.

– Det var nesten bare gutter på alle gardar, forteller Leif.

Mot Storsjøen har Saugnes lang strandlinje. Øst for hovedbygningen er det ei bratte ned til vatnet. Den var velegnet som unnarenn i en hoppbakke. Bjelker skole deltok i skjoldkonkurranse i hopp mot andre skoler i Nord Odal. Uttaking av gutter til å delta ble gjort i hoppbakken på Saugnes. Lærer Edv. Kr. Vigdal møtte opp og valgte ut deltakere etter hva elevene presterte i denne bakken og i en bakke sørvest for storvegen; Galtebakken.

Når isen la seg på sjøen, ble det gått på skøyter, ofte på dårlig is, og det var vanlig å slå laka under isen. Det ble kjørt opp skøytebane på sjøen med hest og snøplog. I tømmerfløtinga om sommeren løp vi på tømmerstokkene, og det gjaldt å komme lengst ut. Det var utrolig at det gikk bra. Ellers var det fast grasmark på gardstunet som egnet seg for fotballsparking og lek.

Garden Nordre Saugnes hadde fjøs, stall og alle vanlige husdyr. Mjølkekrakken var i bruk morgen og kveld. Om sommeren hørtes kubjeller i både inn- og utmark. Vinterstid var det bjelle på hesten foran tømmerlassene.

Av Øivind Krogsrud

På skolen viste det seg at Leif hadde problemer med lesing og skriving. Opplæringa i norsk gikk tungt, men Leif var flink i andre fag. Likevel fikk han nå og da høre at han var dum. Mange norsktimer ble en trist opplevelse for Leif. Lærer Vigdal på Bjelker skole hadde en form for overhøring for foreldre en gang i året, og alle måtte lese. Det var ei pine. Han greide ikke slike lange ord.

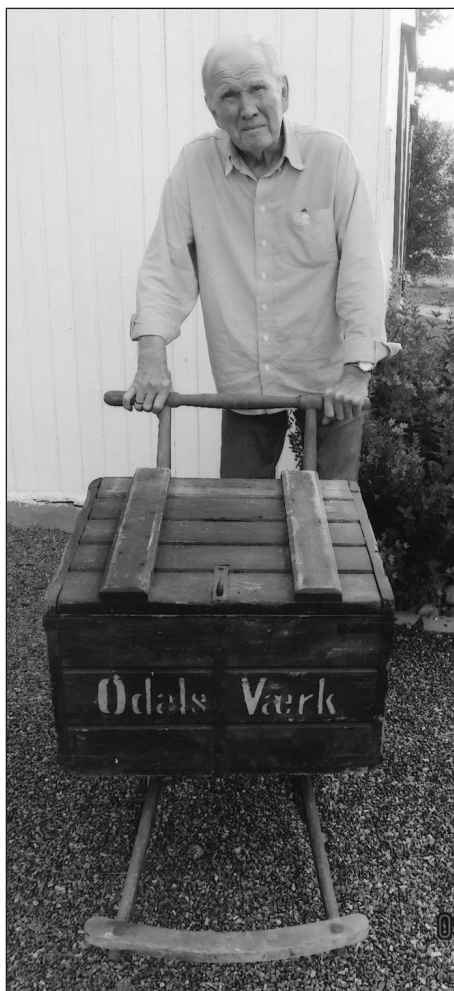
Leif grudde seg til overhøringa i kirka før konfirmasjonen. Der skulle konfirmantene stå på rekker langs midtgangen, jentene på den ene sida og guttene på den andre. Presten gikk langs rekka og stilte spørsmål fra katekisme og bibelhistorie. Det skulle svares høgt og tydelig. Men Konow lukte nok helst ut de som var flinke. Pårørende fylte opp benkeradene på begge sider bak rekkene av konfirmanter.

Fikk hjelp på Fylkesskolen

Seinere gikk Leif på Fylkesskolen på Skarnes. Der var Ivar Nesse dyktig bestyrer og lærer, men han var nok helst i strengeste laget. Her underviste også lærerne Per Eide og Kristine Mangset. De oppdaget at Leif hadde dysleksi; han var ordblind. Leif fikk nå i større grad vist hva han dugde til, og det hjalp godt på sjøltilliten.

Seinere skulle han også komme til å fullføre Otto Treiders handelsskole i Oslo og skaffe seg handelsbrev.

Leif fotografert utenfor Meieriet, en gang kalt «A. Saugnes landhandleri», sommeren 2016. Det er lenge siden han var hjelpegutt og sparket rundt og samlet inn tomflasker.

Fra hjelpegutt til handelsmann

I Størjebygda var det fra slutten av 1800-tallet et meieri og landhandleri. Det ble i mange år drevet av Johan og Marie Røtterud, men da det ble vanlig

å levere mjølka til Odals Meieri, ble meierivirksomheten nedlagt. Finn Bergersen tok over landhandleriet fra 1936. I 1939 overtok Anna Saugnes, og hun ga landhandleriet navnet A. Saugnes landhandleri. Anna var gift med Åge Haukerud, og disse to drev landhandleriet til 1947. Leif minnes at her kunne han få kjøpt fine, røde, amerikanske epler. Det var i 1937. Leif sådde frø fra disse eplene i hagen på Saugnes, og han lyktes med å få fram et tre som bar frukt. Det står der den dag i dag og kalles «epletreet hans Leif».

Åge Haukerud trengte en unggutt til å sparke rundt i bygda og samle inn tomflasker, og Leif fikk tilbudet. De som kjøpte øl, var sterkt imot å betale pant, og det ble viktig å få inn igjen tomflaskene. Noen var tydelig irritert over å måtte levere tomflaskene, minnes Leif. Snart ble det andre oppgaver i tillegg, som å rydde på varelageret og fylle etter varer. Derfra var ikke vegen så lang til å stå bak disken og betjene kundene når Anna og Åge var til dugurd på kjøkkenet i andre etasje.

På denne tida ble folk mer og mer avhengige av å kjøpe det de trengte, de ble mindre og mindre sjølforsynte. Det var et jevnt tilsig av kunder som skulle ha varer som mjøl, sukker, havregryn, kardemomme, salt og pepper. Prisen på havregryn var 68 øre for kiloet. Alt ble oppbevart i skuffer og veid opp i poser, og det var ikke fritt for at det kunne være litt musmøkk iblandet. Det gikk også i tørrfisk og sild, og varene var det reisende som kom med, slik som fra Sætre kjeksfabrikk, Lilleborg, Tidemanns tobakksfabrikk

Landhandleriet der Leif arbeidet i sin ungdom. På postkortet fra 1915 er navnet Størjen Post og Landhandleri. I 1916 ble vegen flyttet til vestsida av huset. Der gikk den i 1930-årene, og der går den også i dag. Folk kalte den nye vegen for «Storvegen», i dag Nord Odalsvegen.

Til venstre: Lisa Saugnes i lastebilen til faren, Erik Pedersen.

og andre store produsenter fra denne tida. I butikken stod en rundovn, og kundene som tygde skråtobakk og brukte snus, åpnet som regel ovnsdøra og spyttet i ovnen. Noen steinkast unna drev Jørgen Fischer butikk, og han og Åge konkurrerte på pris.

Tre år som handelsbetjent

En gang Åge og Anna fikk besøk av Finn Bergersen, tilbød han Leif arbeid som handelsbetjent i landhandleriet han drev ved Bunnefjorden, Nesset landhandleri, omtrent 2,5 mil sør

for Oslo. Men først nevnte Bergersen saken for Åge, som ikke hadde noe å innvende mot det. Med ett ble verden noe større for Leif, og han ble værende der i tre år. Med en avdanket tysk lastebil kjørte Leif daglig til Ås landbrukshøgskole og hentet mjølk til landhandleriet. Her øste han opp mjølk i spann som kundene kom med. Men først måtte han røre godt om i 50-litersspannet slik at fløten ble godt blandet inn i mjølka og riktig fordelt, for ingen kunder ville ha skummet mjølk.

Leif har tatt vare på det gamle kassaapparatet fra butikken han hadde på Torshov.

Utferdstrang

21 år gammel var Leif aktuell for Tysklandsbrigaden. Da ble tanken om å ta handelsbrev mer konkret, og han ble i ett år elev ved Otto Treiders Handelsskole i Oslo, slik at han slapp å dra til Tyskland. Omkring 1948 begynte Leif i Kløfta Samvirkelag, og seinere ble han bestyrer av Oslo Samvirkelags avdeling 92 på Grorud, og det var en stor butikk. Det var i den perioden utferdstrangen ble for

sterk. Leif tok hyre på amerikabåten Oslofjord i to år og fikk sett mye av verden. Han var blant annet på cruise i Middelhavet og Karibien.

Meningsmålinger

Så kom det fem år med rundreiser i Norge. Leif ble ansatt i Norges første gallupinstitutt, Fakta Institutt for markedsforskning og meningsmåling, seinere Norges Markedsdata. Der skulle han besøke butikker og finne

Her er noen av de flotte værhanene Leif har laget.

ut hvilke varer som solgte og ikke solgte. Han besøkte butikker så langt nord som til Steinkjer.

Egen butikk på Torshov

Gjennom jobben som reisende for Fakta, ble Leif kjent med driverne av en kolonialbutikk på Torshov. Dette var i sjølbetjeningsbutikkens barndom, og for Leif var det en spennende tanke å realisere en drøm om en åpen butikk med en positiv atmosfære. Så denne butikken tok Leif over og drev i 26 år. Han oppdaget snart at det var stor forskjell på by og land. I hovedstaden hadde folk god råd til å kjøpe seg mat.

Ikke lenge etter at Leif startet for seg sjøl, møtte han Lisa Pedersen, en sambygding som arbeidet i Trygde-etaten i Oslo. De giftet seg og bosatte seg på Torshov.

Trekkfugl og brukskunstner

I dag er Leif enkemann og en aktiv pensjonist på 90 år. Han bor delvis i Oslo og delvis i Nord Odal. Han sier sjøl at han lever som trekkfuglene, tilbringer vinterhalvåret i Oslo og

sommerhalvåret i Odalen. 1. mai trekker Leif nordover til huset ved Storsjøen, 1. oktober reiser han sørover til leiligheta på Torshov.

Ved Storsjøen har Leif verksted. Her lager han vakre værhaner i stål og jern. Han tegner og lager det folk ønsker, gjør grovarbeidet i Oslo og tar finpussen i Odalen. Han pakker, ekspederer og sender pakkene til avtalt dato. Han startet egentlig med å lage mjølkekracker som gaver til venner og familie som fylte år. Det var Lisa som fikk han i gang. Så ble det værhaner. Han har i alle år brukt et verksted på Skarnes til å stå for lakkingen av figurene, og i Oslo gjør to tomme garasjeplasser nytten som verksted.

Når sommeren er på hell og høsten kommer med løvfall og stuttere dager, trekkes båten i Odalen på land og legges i vinteropplag. Varsel om at vinteren står for døra får han fra sangsvaner som samler seg i Havnorsundet. Svanene letter og ploger seg sørover, og Leif tar farvel med sommeren og Størjebygda og trekker sørover til hovedstaden.

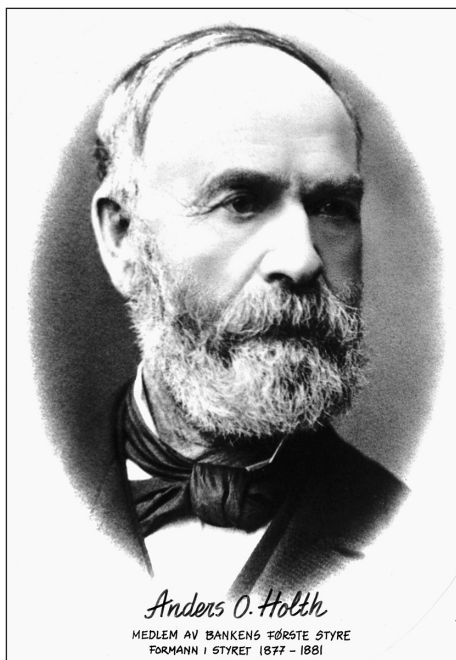

Odal Sparebank fyller 140 år i 2017

Fjerde juledag 1875 tok ordfører Anders O. Holth fram blekk og penn og skrev brev til amtmann Kyhn. «Der paatænkes opprettet en Spareskillingsbank i Nordre Odalen» skrev han. Holth spurte om det var greit at kommunen stilte som garantist for grunnfondet. Han skrev at en bank «kunne avhjelpe nogen Laanetrang i Præstegjeldet». Banken skulle også gjøre «smaa Capitaler frugbringende».

Holth fikk raskt svar. Det var negativt. Hva som skjedde utover året 1876, vet vi ikke. Men året ble sannsynligvis brukt til å samle inn grunnfondet til banken, som ble på kr 10.000. I januar 1877 var bankens lover ferdigskrevet, og i mai samme år ble de godkjent. På bankens første forstanderskapsmøte 16. juli 1877 møtte de 22 stifterne. Møtet ble holdt i Sagstuen skole på Sand. Her var Lars Anton Hoel lærer og han var også blant stifterne. Det kan ha vært flere enn de 22 personene som møtte fram som betalte inn til grunnfondet, men det vet vi ikke. Men Nordre Odalens Spareskillingsbank var utvilsomt en realitet.

Vi kjenner heller ikke til hvor mye hver enkelt skjøtt inn av penger til grunnfondet. Men vi vet at flesteparten av de som var med å finansiere grunnfondet, hadde ei stor formue og ei god inntekt. Vi finner tretten av stifterne på lista over de største skat-

Anders O. Holth var bankens første styreformann.

teyterne i kommunen. Hedemarkens Amtstidende offentliggjorde skattemøtelisten i januar 1878. Høyeste formue var kr 180.000 og største inntekt ble oppgitt til kr 10.000 for året 1877, det samme som bankens grunnfond.

Ekspedisjon én dag i måneden

Det ble bestemt at banken skulle være åpen én dag i måneden. Høsten 1877 ble et lokale på Øvre Sand benyttet, men fra januar 1878 til 1900 ble almu-estua på Sand brukt. Regnskapet for 1877 viser at banken hadde et over-

---

Av Hans Otto Glomsås

Nordre Odalens Spareskillingsbank

er aaben den 21de i hver Maaned i Commuelokalet ved Sand Kirke fra Kl. 10 Formiddag for Indbetaling af Renter, Afdrag og Indskud og fra Kl. 1 Efttermiddag for Udbetaling af Laan, dog for April og Juli Maaneder henholdsvis den 23de og 22de.

Direktionen.

Bankens første annonse stod i Hedemarkens Amtstidende 5. januar 1878. Legg merke til at ekspedisjonene skulle skje fra kommunehuset. Kommunen benyttet almuestua som kommunehus fram til 1900.

skudd på kr 201,33. 77 nordodølinger hadde satt inn penger i banken i 1877, til sammen kr 7210,02. Minstebeløpet som kunne settes inn, var 50 øre.

Almuestua på Sand ble revet da kommunehuset ble oppført i 1900. Fra 1900 til 1954 benyttet banken kommunehuset. Fram til 1909 var det kun én åpningsdag i måneden, men fra da av og noen år framover var banken åpen to dager i måneden. Veiene var dårlige, og turen til Sand der banken holdt til, kunne ta lang tid. Folk måtte skofte arbeidet for å komme i banken. Etter hvert kom det en og annen bil, og herredsstyret ble bekymret for de andre veifarende og de dårlige veiene og oppfordret i 1910 til at kjørehastigheten ikke måtte overstige 15 km/t.

Bank i Mo

Fra 1916 fikk mosokningene kortere vei til banken. Da ble det månedlig åpningsdag i Mo. Sannsynligvis ble Myrvoll, også kalt Ouserud, benyttet. Huset ligger fortsatt like vest for Mo

kirke. Kasserer i mange år, I.K. Ous, bodde her.

Banken har hatt en omflakkende tilværelse i Mo: Myrvoll, drengestua på Mellomfjeld, kommunehuset, Granholt, Hoxmo, Norum (som brant ned) og Mosenteret. Det mest spesielle banklokalet var drengestua på Mellomfjeld. Banken holdt til her et par år under 2. verdenskrig. Banken var åpen for kundene én dag i uka. Noen uker om høsten holdt tatere til i drengestua, og banklokale, drenkestue, bryggerhus og snekkerstue i samme hus var nok en sjeldenhet i bank-Norge.

Banken som bygdeplage

Arbeidsledigheten ble etter hvert stor og var en ulykke ikke bare for de det gjaldt. Hvis folk ikke har inntekt, blir det heller ingen skatteinngang for kommunen. Kommunen hadde ikke siden 1928 «kunnet betale et øre hverken til avdrag eller renter på sine lån», skrev ordfører Sjøli (A) i Kongsvinger Arbeiderblad i 1932.

Sand i 1890 årene. Banken hadde åpningsdag én dag i måneden i almuestua til venstre. Foran almuestua står et skjul.

Banken i Mo holdt til i drengestua på Mellomfjeld et par år under krigen – i rommet bak vinduet nederst til høyre. Bildet er utlånt av Goro Haug Thesen.

Antall arbeidsledige økte fra 200 i januar 1928 til 884 i oktober. Og Nordre Odalens Sparebank stod ikke like høyt i kurs hos alle, for å si det forsiktig. Det var de med penger som styrte banken. Dessuten så flere låntagere på banken med angst og gru: 5. mai i 1928 hadde Kongsvinger Arbeiderblad på sentral plass et langt, anonymt leserinnlegg: «Nord-Odal sparebank som bygdeplager,» var overskrifta. Videre kan vi lese: «Bare kreve inn renter og avdrag, hensynsløst og uavkortet. I folkemunne heter banken Kjølstadbanken – etter banksjefen. Bare dette er bevis nok for banken og herr banksjefens popularitet. [...] Dette bankdiktaturet har slått sår i mange hjem, og der er alvorlig på tale å reise en aksjon av låntagerne for å få lån i andre banker for at de kan slippe å ha å gjøre med den banken som burde være deres egen bygdebank.»

De harde 30-årene

Problemene fortsatte utover i 30-årene. Banken gikk med underskudd i perioden 1930–34. Men problemene tårnet seg opp allerede på slutten av 1920-tallet. Svært dramatisk ble det da kommunen ikke klarte å betjene gjelda si til banken. En oktoberdag i 1928 troppet styreformannen opp sammen med advokat på ordførerens kontor og tok Nord-Odal elektrisitetsverk og kommuneskogen i pant. Kommunen klarte å kjøpe tilbake kommuneskogen, men ikke elektrisitetsverket. Det ble tvangsauksjon i desember 1930. Norges Kommunalbank hadde lovet kommunen lån på kr 150.000 hvis den fikk tilslaget for den summen. Men bankens bud på

kr 200.000 kunne ikke kommunen konkurrere med. Kommunekassa var bunnskraft. Banken ble eier av elektrisitetsverket. Det drev banken like fram til 1957. Mange banker rundt om i Norge benyttet pantet sitt på kommunale elektrisitetsverk i denne tida, men ingen har sittet så lenge som eier som Nordre Odalens Sparebank.

1940-årene

Norge hadde nesten kommet på fote igjen da den tyske jernhæl trampet inn over oss 9. april 1940. Banken var stengt i 17 dager i tida etter, men kom så i gang igjen. Krigsårene gikk forholdsvis rolig for bankens del.

Banken ble ikke nazifisert

Men pengevesenet vårt kom i uorden i løpet av krigen. Klokka 13 lørdag 8. september 1945 fikk folk melding om at de gamle pengesedlene var ugyldige fra natt til søndag 9. september. Det var nødvendig for å få kontroll over den norske økonomien. Det lå mange formuer på kistebunnen rundt omkring, og ikke alle var blitt til slik at de tålte dagslys. Ved innvekslinga ble de personene som kom med store beløp bedt om å gjøre rede for pengene. I Nord-Odal kunne folk løse inn de gamle pengene i kommunehusene på Sand og i Mo. Avisen Glåmdalen skrev 8. september at folk i Nord-Odal var svært interessert i å betale skatten sin på forskudd. Likningssekretæren hadde aldri sett en slik iver etter å betale skatt. Han mente at det var den nær forestående pengeinnløsningen som var årsaken til at folk ville bli av med så mye som mulig av de gamle pengene.

Med banken på bagasjebæreren

Mange har hørt om de legendariske sykkelturene over Sandstogen med «banken på bagasjebæreren». Det var først Torbjørn Bakken som hadde jobben, deretter John Nygård. Det ble laget ei kjerre som ble festet bak på sykkel og oppi der ble ei forholdsvis stor trekasse med lærlokk plassert. Her var bankens protokoller og kasse oppbevart under turen. Banken hadde ikke safe på Sand, derfor måtte kassereren sykle over skogen med praktisk talt hele banken.

Et vendepunkt

Sommeren 1954 ble det nye, flotte bankbygget på Sand tatt i bruk. Nå ble banken mer tilgjengelig for kundene, og nytt utstyr og nye rutiner gjorde bankhverdagen enklere for de ansatte i banken. Bygget kostet 300.000 kroner og rommet tre leiligheter i andre etasje.

Samme året ble Harry R. Søvik ansatt som banksjef. Han ble den første profesjonelle lederen i banken. Han hadde solid bankerfaring og bosatte seg i bygda med kone og fire gutter. Med Søvik startet en forholdsvis omfattende modernisering av bankdriften, og det ble etter hvert flere ansatte.

1950-årene førte også med seg enda flere forandringer. Nordre Odalens Sparebank drev fortsatt Nord-Odal elektrisitetsverk, men ledelsen vurderte etter hvert å selge el-verket tilbake til kommunen. Det var jo ingen bankoppgave å drive et elektrisitetsverk. Handelen ble realisert høsten 1957 og prisen ble 1.55 millioner kroner. Myndighetene godtok også skattefritak for summen. Banken fortsatte som forretningsfører for elektrisitetsverket.

Nytt, flott bankbygg på Sand ble tatt i bruk sommeren 1954. Bygget står midt på bildet.

Til Skarnes

Banksjef Søvik så at banken også hadde et marked i Sør-Odal, og 16. juni 1959 ble den nye bankfilialen på Skarnes åpnet. Kontoret lå i O. C. Hauges forretningsbygg i Øgardsvengen. Året etter flyttet banken til Roegården som var mer sentralt plassert ved gamlebrua og hovedferdselsåren. Etter noen år måtte banken ut av Roegården og benyttet ei brakke som kontorlokale fram til 1976. Da flyttet banken over i Tannesgården, en staselig bygning ved nybrua. Her var banken fram til 2010 da det igjen ble flytting over i nåværende bankbygg ved enden av gamlebrua.

I 1962 endret banken navn fra Nordre Odalens Sparebank til Odal Sparebank.

Nesten fusjon

På 1970-tallet var banken en hårsbredd fra å slå seg sammen med Vinger Sparebank. Alt var godkjent, men Nord-Odal kommune sa nei. Kommunene i de aktuelle områdene hadde nemlig uttalelsesrett. Etter utallige møter og

mange vedtak fram og tilbake ble det i 1979 bestemt å utsette saken. Og det ble den virkelig, for det hele kokte bort, og siden den gangen har aldri tanken om å slå seg sammen med en annen bank vært drøftet.

Bridge på bakrommet

Mens styret og forstanderskapet balet med fusjonsproblematikken, gikk bankens rutiner sin vante gang. Forholdene i banken var enkle, folk trivdes, de ansatte kjente hverandre godt og de kjente også alle kundene. I lunsjpausa ble det spilt bridge, og det hendte nok at pausa ble forlenget for å avslutte spillet. Noen spilte innendørs fotball, og andre holdt på med stikkcasting. Banksjef Søvik røkte sine Craven A, John Nygård sin pipe og revisor Sætre brukte snus.

Melding fra Nordre Odalens Sparebank:

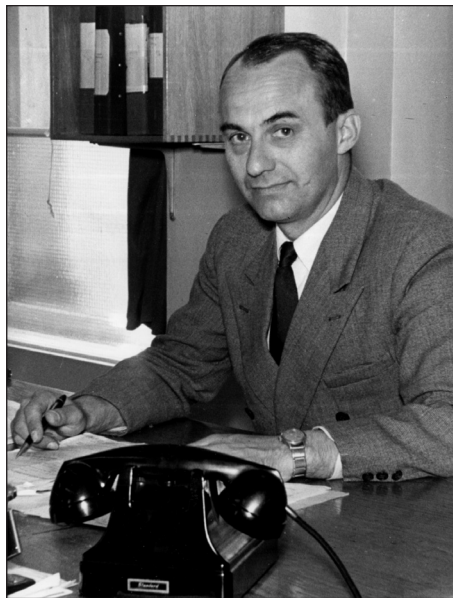
Vi har fått nytt navn:

ODAL SPAREBANK

men fortsetter som før og vil virke i enda sterkere grad for en sunn økonomisk utvikling i Odals-bygdene

Nå som før: Innskuddene i sparebanken lånes bare ut i distriktet.

Støtt derfor opp om Odals-bygdens egen bank

Harry R. Søvik ble bankens første profesjonelle leder. Bildet er utlånt av Hans Petter Søvik.

Jappetid

1980-årene ble ei urolig tid. Rentene skvatt skikkelig i været, men folk lånte hemningsløst fordi renteutgiftene kunne trekkes fra i selvangivelsen og sammen med inflasjonen ble lånene så å si gratis. Renter på forbrukslån steg til godt over 20%. I juni 1987 tilbød Odal Sparebank forbrukslån til 22% og boliglån til 18%, på lik linje med alle øvrige banker.

Verken før eller senere har utlånsveksten vært høyere i banken. Takket være den populære Trippelkontoen økte også innskuddene.

Odal Sparebank kom forholdsvis greit ut av jappetida. Noen tap ble det, men de var ikke større enn at banken kunne takle dem.

Hå mie tiss du je skær ta ut?

Fra slutten av 1970-tallet til årtusen-

Bankmedarbeidere foran Tannesgården på Skarnes. Her holdt banken til fra 1976 til 2010. (Foto: Gunnar Nygård)

skiftet rullet bankbussen rundt om i Odalen. Fra 1986 ble det også muligheter til å låne bøker fra bank- og bokbussen. Geir Tømterud var den i banken med flest år som sjåfør. Han kunne kontonummeret til alle kundene og nøt stor tillit. Han ble også spurt om råd når det gjaldt uttak til helga: «Hå mie tiss du je skær ta ut?» Slike spørsmål kunne være vrient å svare på.

Etter årstusenskiftet

Årene etter årstusenskiftet har ført med seg store endringer og kraftig vekst. I år 2000 passerte banken en milliard kroner i forvaltningskapital, nå er tallet seks milliarder kroner. Store, iøynefallende endringer for kundene ble også gjennomført. Vi kan nevne kjøp av DNB-bygget på Skarnes som banken nå benytter, opprettelse av eiendomsmeglerkontor på Kongsvinger, forsikring ble et nytt produkt for banken, og ikke minst fikk den to nye kontorer. Kongsvingerkontoret ble opprettet i 2001, og kontoret på Kløfta kom i 2007. Mokontoret ble lagt ned i 2012. Det ble en del bråk, underskriftskampanje og avisskriving i forbindelse med dette. Det er ikke noe stas når et servicetilbud som «alltid» har vært der blir borte.

Noen medarbeidere har jobbet i banken i over 40 år. De har opplevd ei utrolig reise når det gjelder teknologisk utvikling. Agnar Ødegård, som sluttet i 2004 etter 50 års virke i banken, forteller at på 50-tallet benyttet man fortsatt blekk og penn. Det vet folk knapt hva er i dag. Nettbank og apper på mobiltelefonen har tatt over. Bankbesøkene er blitt helt annerledes for kundene – hvis de i det

hele tatt trenger å gå i banken. Penger må tas ut og settes inn via en automat. Betaling av regninger over skranken i banken er det nesten blitt helt slutt på. De bankansatte har også en helt annen hverdag enn for bare 20 år siden.

Kundenes tillit og lojalitet til Odal Sparebank har alltid vært høy. Banken legger stor vekt på et godt forhold til kundene gjennom rådgivning og personlig kontakt. I 30 år har kundeturer vært populære, fra den spede begynnelse med Skibladnertur til langturer som til Kina og Sør-Afrika. I jubileumsåret går turen til Peru. Betydelig sponning og gaver til foreninger og organisasjoner setter folk stor pris på og binder lokalsamfunn og banken tettere sammen. Bankens sier selv at den er et «smøremiddel» i lokalsamfunnet.

Så langt har banken klart utviklingen godt, «å forandre for å bevare» har vært nødvendig. Det vil det fortsatt være.

Jubileumsbok og film

I anledning jubileet har sparebanken lansert både bok og film. Hans Otto Glomsås har brukt tre år på samle historien mellom to permer, mens Andreas Lie Trøften har laget og regissert filmen.

Boka er en gave til alle interesserte, som inviteres til å hente sitt eksemplar i ett av bankens kontorer: Sand, Skarnes, Kongsvinger eller Kløfta.

Gamle skoleminner

Det er vel verdt å ta vare på gamle skolebilder. Hvis man også samtidig passer på å notere ned hvem som er avbildet, har bildene enda større verdi. Eva Sjøen og Bjørn O. Andersen har skolebilder fra Holt skole som er tatt med 11 års mellomrom. Det ene i 1943 og det andre i 1954.

Bildene viser tydelig at det har skjedd noe i mellomtida. Unger er annerledes kledd etter krigen. De hjemmestrikkede strømpene som klødde har blitt borte, og butikk-kjøpte strømper er allemannseie. I tillegg har matrosdresene, som var skikkelige stasplagg, dukket opp.

At det skulle gå skolebusser slik det gjør i dag, var utenkelig. Alle måtte komme seg på skolen ved egen hjelp – uansett lengde på skoleveien. Sykler var ikke allemannseie så det var bare å gå. Det var til gjengjeld ufarlig. Det var langt mellom hver bil. I Rovelstadgrenda var det bare én bileier, Ole Møller, som var trygdesjef, ellers var det biltomt. Hagens busselskap var i drift, og det gikk varebil til Oslo. For øvrig var det en og annen lastebil på veien. Lastebiltrafikken tok seg opp etter krigen. For skoleunger på 50-tallet var det spennende å se på grustransporten fra Huka-hølet.

Stort sett måtte vi ta beina fatt for å komme på skolen. Om vinteren hendte det at skiene en sjelden gang ble tatt i bruk. Ellers var spark det vanligste transportmiddelet om vinteren. Men det var heller ikke alltid like greit, for veldig ofte var ikke veien brøytet. Å møte brøytebilen på skoleveien, var ikke noe uvanlig fenomen. Under krigen ble hesten brukt til å dra ploget. Etterpå kom traktor og lastebil, og treplogene ble avløst av metallploger. Du verden for et framskritt vi merket på få år. Hvis veien ikke var brøytet, kunne det være like greit å bruke tømmerveien som var oppkjørt av de som skulle kjøre tømmer på kommuneskogen. Den fulgte en annen trasé enn bilveien gjennom Rovelstadgrenda og var også kortere.

På skolen var det lærernes jobb å fyre så det ble varmt i klasserommet til 1. time. Lærerinna var noen ganger seint ute, så det hendte at vi måtte stå ute og vente til innetemperaturen var så noenlunde forsvarlig. Å se «frøken» i nattkjolen pile inn på klasserommet for å fyre, førte naturlig nok til mye fliring blant oss morgenfuglene som stod og ventet. Altfor godt kledd var vi ikke i vinterkulda. Anorakk utenpå en ullgenser, knickers og beksømsstøvler var standarden. Jeg kan huske at jeg på enkelte morgener hvor gradestokken ség ned mot 30 minus, ble pakket inn i avispapir som skulle isolere mot

Holt skole 1943/44

Første rekke fra venstre: Einar Malerud, Johnny Skyrud, Oddvar Kirkemo, Hans Fredrik Haug, Knut Flikkerud, Fridolf Stuen, Eva Bunes, Reidun Gravli, Grethe Bunes, Signe Flikkerud, Astrid Bråten, Harald Buvik, Ole Amundsen Gruben, Edvin Bråten, Halvard Haugsmoen.

2. rekke: Ove Gruben, Erling Vedbråten, Jacob Birkeland, Rolf Myrholmen, Olav Østby, Kåre Lishaugen, Leif Myrholmen, Trond Linner, Søren Berg (Garli), Karelius Kjernli, Bjørn Damlien, Alf Jensen.

3.rekke: Ragnhild Lishaugen, Reidun Flikkerud, Lilly Hagen, Evy Austad, Målfrid Eoensen, Signe Christoffersen (Opseth), Synnøve Stuen, Rønnaug Skyrud, Marit Grinna, Rønnaug Austad, Gerd Strand, Anne Randi Skjeppestad, Else Hagen, Liv Breibybråten, Anne Helene Linner.

4. rekke: Rigmor Hellandsjø, Olaug Lishaugen, Guri Møller, Ingrid Markusson, Ingrid Hagen, Solveig Markusson, Else Birkeland, Mona Stensby, Oddveig Kjølstad, Astrid Lina Skjeppestad, Elsa Løkken, Inger Marit Breiby, Berit Gunvor Haugsmoen, Torbjørg Amundsen Gruben, Berit Kristiansen (Danielsen).

5.rekke: Torbjørn Sjøberg (Vangom), Jon Trøften, Ivar Kjernli, Johnny Lishagen, Arne Sundby (Labben), Reidar Breibyhaugen, Sverre Bråten, Kolbjørn Skyrud, Tor Bjørk, Sverre Hagen, Hans Breiby, Rolf Breibybråten, Kåre Jensen, Kjell Flikkerud, Leif Eoensen.

Lærere: Marit Holtung og Olav Tillerås. Navnene er oppgitt av Eva Bunes (Sjøen), Reidun Gravli (Lishagen) og Johnny Lishagen.

Holt skole 1953/54

1. rekke fra venstre: Ragnhild Optjernsberget, Anne Randi Lund, Reidun Anlaug Nyland, Inger Johanne Evensen, Tove Erlandsen, Per Norheim, Jørgen Rønnekleiv, Leif Gunnar Indgjerd, Trond Breiby, Knut Koren, Gunnar Søbakk, Per Olav Sjøen, Åge Breiby.

2. rekke: Helene Christoffersen, Anne Lise Rindal, Anna Stenerud, Henny Flikkerud, Liv Hageberg, Karin Fredheim, Ole Bjørnstadhaugen, Hans Oddvar Verket, Anders Optjernsberget, Per Kjølstad, Bernt Holtsagen.

3. rekke: Else Sannerud, Grethe Holth, Grethe Lillian Hansen, Arne Johan Optjernsberget, Leif Vik, Finn Koren, Bjørn Oddvar Andersen, Henry Skogbakken, Annar Bergkvist, Odd Malerud, Ivar Haugsmoen.

4. rekke: Ingrid Alvilde Austad, Astrid Helen Breibyhaugen, Liv Bunes, Anne Grethe Haugsmoen, Edle Kjernsveen, Else Bjørnstadhaugen, Kirsten Hageberg, Signe Rønnekleiv, Berit Oddbjørg Kirkemo, Else Breiby.

Bakre rekke: Harald Kulbråten, Thor Skogbakken, Oddmund Søbakk, Oddvar Austad, Bjarne Skogbakken, Hans Otto Bjørnstadhaugen, Amund Lie, Bjørn Christoffersen, Egil Henry Arnes.

Lærere : Einar Rønnekleiv, Marit Holtung og Sigrid Føsker.

---

den verste kulda. Kjell Aukrust sine skildringer om påkledning fra Alvdal var ikke bare for spøk og moro. Det var blodig alvor.

Juleforberedelsene ble holdt i hevd. Desember gikk med til å tegne julekort til skolekamerater og til å øve inn julesanger. Alle juletreffestene som ble arrangert, både av skolen, men også av indremisjonen og frelsesarmeen, var høydepunkter. Likeledes var 17. mai noe stort. Da ble vi kjørt i buss til Syverstua og gikk i tog derfra til kirken hvor vi møtte togene fra de andre skolene. Det var en skikkelig stor begivenhet. Under krigen var det ikke slik feiring. Eva Sjøen forteller at seks jenter fra Rovelstadgrenda fikk med seg en bolle, en visp, litt sukker og noen egg. Så gikk de opp i skogen, pyntet i all hemmelighet med flagg og feiret dagen med fedrelandssang og selvlaget eggedosis.

Men skolen var ikke bare idyll. Det forekom erting og mobbing selv om ordet ikke var oppfunnet enda. Men den aktpågivende nabokjerringa fantes også. Jeg kan godt huske da Anna Kjølen kom ut i veien og ga klar beskjed om at slik erting av en bestemt unge ville ikke hun se på. Og hun ga like klar beskjed om at dersom det ikke ble slutt, tok ikke hun fem øre

for å si ifra både til skole og foreldre. Ferdig snakka!

Det hendte også at lærerne gikk over streken i sin behandling av elever. Alle følte seg ikke like trygge for ikke å bli uthengt på skolen. Jeg er ikke alene om å huske at lærerinna kommanderte oss til å synge «Lathans» for en elev som strevde med å lære den nødvendige teorien. Men det var et annet klima allikevel. Vi gikk bare annenhver dag. De som ikke lyktes på skolen, fikk litt mer pusterom, og det var mulig for dem å finne sysselsetting og læringsarenaer på fridagene hvor de kunne gjøre lystbetonte ting og få en følelse av at de tross alt dugde til noe.

Pedagoger som Tom Tiller har i senere år skrevet om betydningen av «den andre dagen» som det moderne skolesystemet har tatt fra elevene. Alt har ikke blitt perfekt i dagens samfunn til tross for en enorm heving når det gjelder alt det materielle. Noe har blitt borte på veien, også på skoleveien. Men det er interessant i dag å sitte og se på de gamle skolebildene og fundere over hvor ulike liv de forskjellige elevene fikk. At sju år på en magert utstyrt fådelt grendeskole har preget oss alle, på godt og på vondt, kan det ikke være tvil om.

Mørkåa – fløterelv med nyrestaurerte kulturminner

Mørkåa er ei forholdsvis lita fløterelv, men den hadde stor betydning for den sørvestlige delen av Nord-Odal. Mørkåa renner fra Mørktjennet gjennom ulendt terreng og ut i Råsen. Den renner hovedsaklig gjennom skogen og innmarka til Galterud, Heer, Løkker og Løkkerlia, på sørsida av Eidsvollsvegen. Mørkåa går sammen med Løsetåa rett før den renner ut i Råsen, og den siste delen kalles Kilåa.

Vassdraget starter med Busbekken som kommer fra området ved Muru-

kollen og renner ut i Mørktjennet, men en kilometer før Mørktjennet svinger bekken og tar kursen vest- og sørover via Tennungen og Murua til Utsjøen. Det var sag ved Utsjøen, og vannet fra Busbekken var kjærkomment.

Bo Løkkerlia (1785–1837) hadde kvern i Mørkåa, og det ble sagt at han gravde og «snudde» bekken slik at han fikk mer vann til kverna. Dette likte oppsitterne langs vassdraget i Nes dårlig, for de trengte også vannet. Kampåa heter elva som renner fra Utsjøen og ut i Glomma.

Masthaugdammen

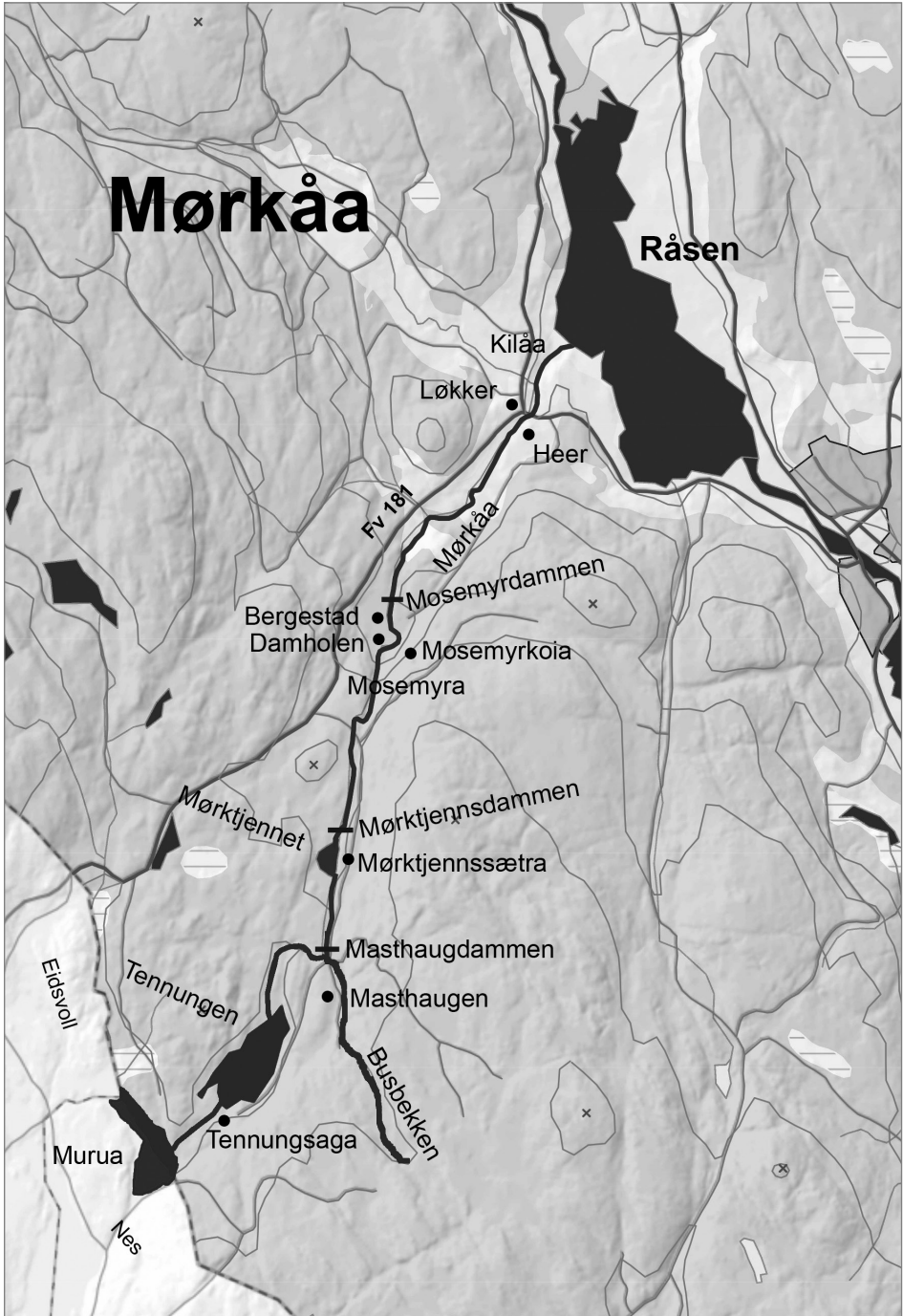
Om det var Bo Løkkerlia som bygde Masthaugdammen, vet en ikke, men dammen ble bygd slik at en kunne regulere hvor vannet skulle renne –

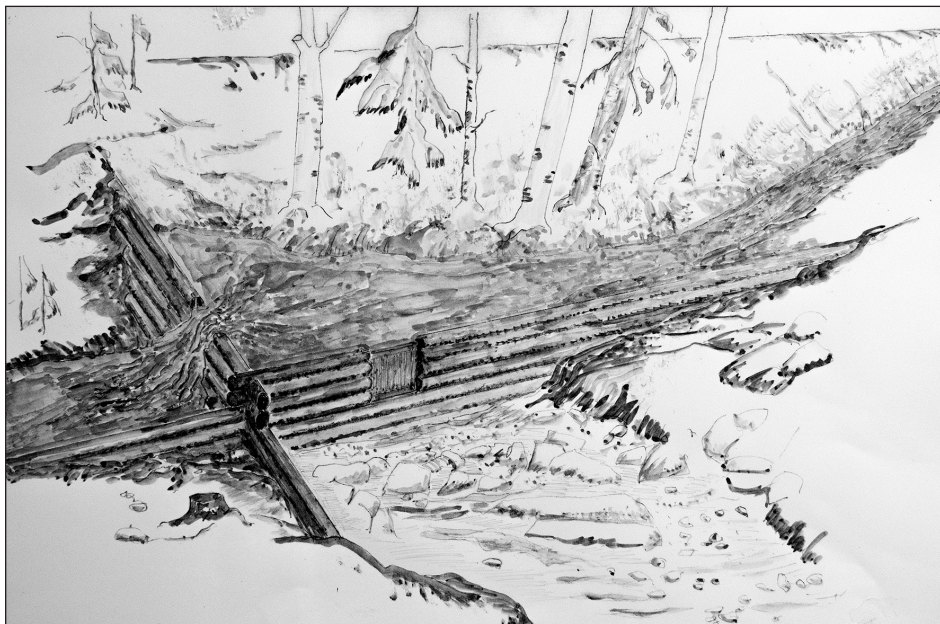

Av Ingegerd Tronbøl

Masthaugdammen i 2002.

Slik kan dammen ha sett ut. Tegning av arkitekt Einar Ridderstrøm.

nordover til Mørktjennet og Odalen eller sørvestover til Utsjøen og Nes. Dammen ligger like ved skogsbilvegen til Tennungen. Det er en liten tredam, kun ca. 5-6 meter, som ligger på et vannskille. Det var to åpninger med damluker. Hjørnene eller vinkelen mellom de to lukene var tømret sammen og forsterket for å holde lukene på plass. Her var vannpresset stort. Så ble det gjort avtaler om vannrettighetene mellom odølinger og nesbuere. Odølingene skulle få vann til fløtinga om våren, og nesbuene skulle få sagvann om sommeren og høsten. Flom de siste åra har ødelagt restene av Masthaugdammen, men bildet fra 2002 viser brukbare rester.

I forbindelse med restaurering/oppgradering av kulturminnene i Mørkåa utført av Nordre Odalen kulturminnelag 2010–14, har området ved

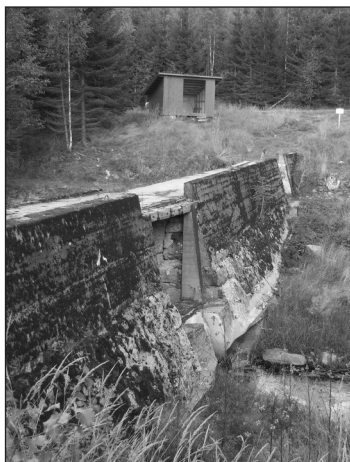
Masthaugdammen blitt avskoget og ryddet, og arkitekt Einar Ridderstrøm har laget en tegning av hvordan dammen kan ha sett ut. Denne tegninga er satt opp ved dammen.

På et høydedrag rett sør for Masthaugdammen ligger plassen Masthaugen som ble fraflyttet før krigen. Og enda lenger sør ligger nok en plass, Tennungsaga, som ble fraflyttet i 1924. Her var det ei sag i elva mellom Tennungen og Murua, kalt Tennungsaga.

Mørktjennet, Mørktjennsdammen og Mørktjennsætra

Busbekken renner ut i et lite tjern kalt Mørktjennet. På nordsida finnes en stor steindam, trolig bygd i 1870–1880-åra. Dammen er påbygd tre ganger, og andre påbygg var tidlig på 1900-tallet, også av gråstein. I

Mørktjennsdammen med skådammer og golv (sluse). Til høyre: Dammen med nye Høsbjør i bakgrunnen.

1940 ble dammen gjort både høyere og bredere med en åpning for hestvegen gjennom dammen ut mot østsida. Nå ble det brukt sement. Navnene på dambyggerne er hogd inn i sementen: Per Nybergshagen, Anders Løkker og Hans Nyberg. Skådammene er av tømrede kister fylt med stein, og golvet er av tømmerstokker.

Dammen var en attholdsdam, den ga vann til fløtinga. Men ett år ble det fløtt gjennom dammen, og det var mindre vellykket, for tømmeret satte seg fast i steiner og kjerr i Mørkåa. Det sto en gang ei hvilebu/telefonbu/lukehus på oversida av dammen. Det ble kalt Høsbjør på folkemunne. Huset råtnet etter hvert ned, men noen husket hvor det sto og hvordan det hadde sett ut.

Nordre Odalen kulturminnelag søkte om vassdragsmidler fra fylket for å restaurere/oppgradere fløterkulturminnene i vassdraget. Og midler ble bevilget. Mørktjennsdammen ble

først restaurert. Skogen som hadde vokst helt innpå dammen ble hogd, hogstavfall ble fjernet og området ryddet. Det ble gjort nødvendig arbeid i forbindelse med tetting av dammen, støping av sprekker og betongreparasjoner. Mye ble gjort på dugnad, og folk var flinke til å møte fram. Hestvegen og sætervegen ble ryddet. Sætervegen går til den gamle Mørktjennsætra til Heer. Størhuset ble på 1930-tallet flyttet ca. 100 meter lenger øst, like ved Mørktjennsvegen.

Så ble det satt opp ei ny hvilebu ved Mørktjennsdammen, oppført av Thor Vestli. Lenger nede, ved Mosemyra, sto et husvære for skogsarbeidere og fløtere. Her kunne det ligge 12 mann. Huset ble oppgradert – også dette arbeidet utført av Thor. Det ble lagt nye tretakrenner, og pipa ble restaurert. Vinduene ble oppgradert og malt. I denne koia var det også telefon, og det var kontakt med fløterne ved Mørktjennsdammen. Området ble

Mørktjennsdammen etter flere dugnader.

avskoget, likeså området ved den store stallen med plass til 18 hester. Mosemyra er rett ved, og her ble store mengder tømmer lagt ut før fløtinga. Myra ligger langs Mørkåa, og her var det stor aktivitet i vinter- og vårhalvåret. Det ble lagt ut opp til 27.000 kubikkmeter tømmer her. Herfra og omkring 500 meter nedover renner Mørkåa vanligvis stille og rolig til neste dam, Mosemyrdammen.

Mosemyrdammen

Mosemyrdammen er en stor steindam, bygd i samme periode som Mørktjennsdammen. Den er bygget av gråstein, med tømmergolv og steinkiste-skådammer. Lukehuset rett ved dammen var i dårlig forfatning,

Hestvegen ble lagt gjennom Mørktjennsdammen.

Mosemyrdammen med skådammer, golv er fjernet

men utstyret var intakt. Knut Bergestad, som bor ved Damholen, rett ved dammen, var veldig interessert i oppgraderingen, og han reparerte lukehuset for egen regning.

På nedsida av dammen var det gjennom flere år blitt kastet store mengder søppel – bildekk, hvitevarer, ja, alt mulig. Her holdt Knut Bergestad, Olav Verket og Henrik Tronbøl på med rydding en hel dag. De to første brukte egne traktorer med vinsj. Det ble som en ny dam etter dette. På 1970-tallet ble det laget bilveg over dammen, til Nyberg like innenfor. Bruket ved siden av heter Damholen, nettopp på grunn av dammen.

Fra Mosemyrdammen til Råsen

Fra Mosemyrdammen renner Mørkåa noe striere og danner et sted en foss, Nybergfossen, hvor det kunne bli problemer i fløtinga. Så renner elva forbi Steinberg og gjennom Liajordet, noe roligere nedenfor Heer. Ved butikken

til Ringvold ligger Mørkåa bru (fv 181) over elva, og nå kommer elva inn på Galterud-grunn. Her møter Mørkåa den noe større Løsetåa, og de renner sammen i Kilåa og ut i Råsen.

Merkesteder i Mørkåa

Fløtinga i Mørkåa varte forholdsvis lenge, opptil 14 dager. Det var lite vann, og en måtte rasjonere på det. Merkesteder i Mørkåa var Mosemyra, Liervelten, Lierengen og Brendjordet. Ved Mosemyra sto ei koie for tømmermerkerne kalt Dramstad. I dag er den flyttet til Deldalen. Navnet forteller om noe som var viktig den gang.

Fløtinga i Mørkåa tok slutt i 1967, som i de fleste andre elver i Nord-Odal.

Ulykke

På 1940-tallet skjedde ei ulykke ved Mosemyrdammen. Det kunne ha endt tragisk, men det endte bra. Kari Bråten (f. Steinberg, 1938) var

en av mange som hadde samlet seg ved dammen for å se tømmeret gå gjennom dammen. Dette var underholdning for barna i området, og også for de voksne. Erling Lien, en fløter i 40-årene, sto på ei snikke (flåte) da han ble tatt av vannet og for gjennom dammen sammen med tømmeret. Heldigvis gikk alt bra, han kom fra ulykka med noen blåmerker, men var sikkert skrekkslagen – og takknemlig. Han holdt på med fløting i flere år etter dette.

Dugnadsgjengen

Det var Hans Håkon Heier og Henrik Tronbøl som tok initiativet til å «gjøre noe» med kulturminnene i Mørkåa. Snart kom Bengt Ringvold med som representant for Nordre Odalen kulturminnelag. Knut Bergestad og Olav Verket stilte stadig opp, både med og uten traktor, og de la ned en betydelig innsats i arbeidet. Begge hadde også gode kunnskaper om vassdraget og fløtinga. Andre som var flinke til å stille opp var Thor Vestli, Tom Helstad, Johan Klengerud, Brit Snekkerlien, Åge Willy Strand, Leif Amund Ruud, Kari Vik, Ingegerd Tronbøl og initiativtakerne.

Et stort ønske har vært å rekonstruere Masthaugdammen, men her står det på kunnskaper og penger.

Kilder:

Birger Kirkeby: *Nord-Odal bygdebok*, 1995, bind 1.

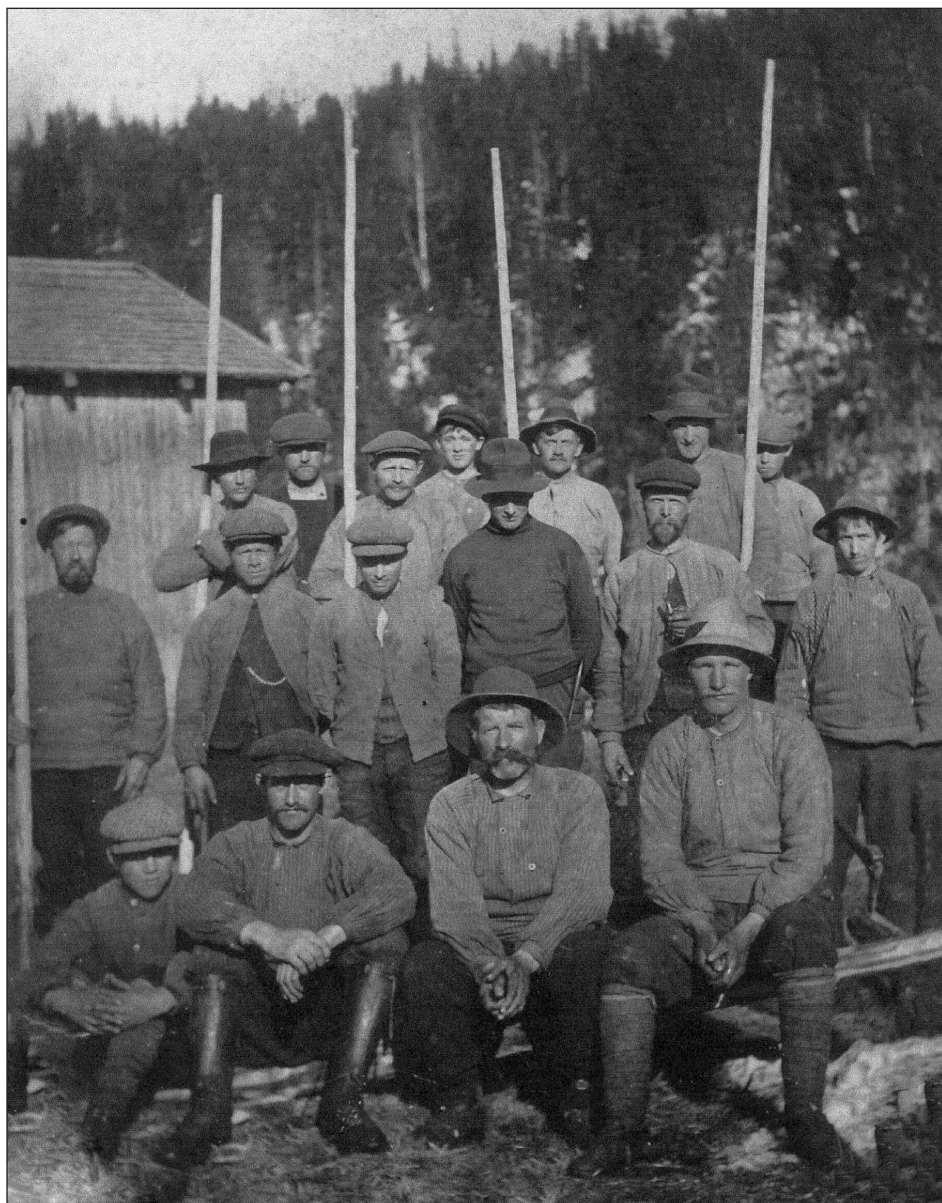
Marius Skogstad: *Nord-Odal kommuneskoger*, 1902–2002, 2002.

Informanter:

Olav Verket, Knut Bergestad, Tormod Delbekk, Kari Bråten og Arne Steinberg.

Øverst: Tømmer på Mosemyra i 1936. Bak til venstre ses plassen Høymyra. I midten: Mosemyrkoia, stor koi for skogsarbeidere og fløtere. Nederst: Knut Bergestad ved lukehuset som han har restaurert.

Fløterlag på Mosemyrdammen omkring 1917. Dammen ble ferdig i 1895. Følgende er gjenkjente: 1. rekke fra venstre Bjørn Otten, Ole Nerli Otten og til høyre Ole Sagen. 2. rekke fra venstre (nr 1 og 3) Hans Damholen, Harald Nybergshagen og til høyre Ludvig Masthaugen. Bakerste rekke (fra og med nr. 3) Olaf Østberg, Gunder Løkker, Torstein Delbekk og Sigvart Haugom. Hvis noen av leserne gjenkjenner andre, vennligst ta kontakt med redaksjonen.

Kvinnenes underskriftskampanje i 1905

Den 7. juni 1905 gjorde Stortinget sitt historiske vedtak om at unionen med Sverige skulle oppløses, og den 28. juli samme år ble det gjort vedtak om at det norske folk i en folkeavstemning den 13. august skulle si ja eller nei til Stortingets vedtak. Samtidig ble det bestemt at det var «det politiske manntall» som skulle legges til grunn for avstemningen, noe som betydde at det kun var menn over 25 år som kunne delta.

I 1905 hadde det allerede i flere år, siden Kvinnestemmerettsforeningen ble stiftet i Kristiania i 1885, vært jobbet aktivt for at kvinner skulle få stemmerett i Norge. I 1898 ble så den landsomfattende Landskvinnestemmerettsforeningen stiftet, og sakte men sikkert fikk også kvinnene sin rett: I 1901 fikk kvinner inntektsavhengig stemmerett ved kommunevalg, i 1907 inntektsavhengig stemmerett ved stortingsvalg, i 1910 fikk de full stemmerett ved kommunevalg og endelig i 1913 full stemmerett ved stortingsvalg.

I 1905 var det altså svært begrensede muligheter for kvinner til å si sin mening ved valg, og Stortinget tillot ikke at de deltok i folkeavstemningen om unionsoppløsningen.

Dette førte til stort engasjement, både fra de aktive kvinnene i Landskvinnestemmerettsforeningen, fra

redaktører i mange av landets aviser og faktisk også fra mange norske menn, uten at det påvirket Stortingets beslutning.

Det som da skjedde må kunne kalles en av de mest imponerende mobiliseringer i norsk fredstid. Ledelsen i Kvinnestemmerettsforeningen ville ikke sitte rolige og se på at kun mennene fikk si sin mening, men i stedet for å fortsette kampen for full stemmerett, en kamp de ikke kunne vinne på den korte tiden fram til den 13. august, valgte de å gi sin støtte til ja-siden gjennom en underskriftskampanje. På to uker ble det samlet inn over 260.000 underskrifter fra norske kvinner. Noen underskriftslistor ble også levert litt seinere, slik at totalen kom opp i 300.000. En slik mobilisering ville vært imponerende sjøl i dag, med alle de muligheter som blant annet finnes med bruk av sosiale medier, men at det skulle være mulig for 111 år siden, er nesten ufattelig.

Måten mobiliseringen foregikk på, var blant annet ved innrykking av annonser i aviser.

Men ettersom den store andel av kvinner på landsbygda ikke hadde mulighet til å møte opp i avisredaksjonene, ble det iverksatt en storstilt innsamling der lister ble brakt rundt til alle kriker og kroker av landet. I Nordre Odalen ble dette den eneste måten å samle underskrifter på.

I løpet av ca. ei uke i august 1905

(Indbydelsen til adressen er udgaaet fra Landskvindestemmeretsforeningens hovedstyre til alle underafdelinger over hele landet.)

Nordre Odalen 7-8-05

„Vi imødekomme norske kvinder erklæret os enige i stortingets beslutning af 7de Juni!“

No	Navn	No	Navn
1	Nathali Løfsgård	25	Olivia Hagin Lerdalen
2	Kari Vesteg	26	Thra Becken Haggerud
3	Rundi Oppi	27	Karen Haggerud, m. p. p.
4	Marie Oppi	28	Karoline Haggerud
5	Guine Løvsøster	29	Anna Haggerud
6	Kristine Nordmann	30	Andrine Oppi
7	Olivia Bergshagen	31	Keina Oppi
8	Karen Haarbrosaten	32	Maren Løvsøster
9	Berthe Kjøppemøppinden	33	Eli Olsen Hersted, m. p. p.
10	Kari Bergshagen	34	Ljerd Olsen Hersted m. p. p.
11	Karen Amundsbrosaten	35	Elen Nilsem Lørdal m. p. p.
12	Marke Amundsbrosaten	36	Anna Brustad
13	Marthe Walth. med p. p.	37	Karen Brustad
14	Karen Storbrosaten.	38	Karen Vestbye m. p. p.
15	Karoline Eusebi	39	Karen Trøseid
16	Hanne H. Overbye m. p. p.	40	Thra Grant
17	Olive Løvli	41	Regnhild Aasen m. p. p.
18	Karen Flyggind	42	Thra F. Sturuset
19	Elise Lørdalen	43	Kari Kirkmar
20	Maren Haugen	44	Karen Mohagen
21	Karen Lørdalen	45	Marie Amundsen
22	Marthe Lørdalen	46	Marine Støff.
23	Olav Haugen	47	Anna Amundsen
24	Ingeborg Lerdalen	48	Opdaget ved

---

klarte «Nordre Odalen led av Landskvinnestemmerettsforeningen» å organisere og samle inn ikke mindre enn 961 underskrifter.

Til fots og over til dels lange avstander la de avgårde med sine lister. Alle deler av kommunen ble oppsøkt og det ser ut til at ethvert bebodd hjem ble besøkt. Det antas at det var sekretæren i foreningen, Marthea Rovelstad, som organiserte aksjonen. Det framgår ikke av listene om hun sjøl gikk rundt, men hun har i hvert fall underskrevet mange av listene. Sjøl om det var «de conditionerede» i bygda som sto bak, var det likevel en aksjon som samlet alle uansett sosial status, noe som blir klart når man ser navnene i listene.

Det skulle i utgangspunktet samles underskrifter blant kvinner over 25 år, som var stemmerettsalderen for menn. På den ene lista fra Austvatt finnes det 23 som har oppgitt at de har adresse Kristiania, 2 fra Bergen og en fra Stavanger. Antagelig var dette gjester/beboere på Syningom. I tillegg har to underskrivere oppgitt at de er gjester på Tannes. De resterende 933 må vi gå ut fra var bosatte i Nord-Odal. Vi vet ikke nøyaktig hvor mange kvinner over 25 år som var bosatt i Nord-Odal i 1905, men ved å lage en gjennomsnittsberegning av tallene fra folketellingen i 1900 og 1910, kan det ha vært noe sånn som 1.050. Med 933 underskrifter betyr det at så mange

som 88-89% av kvinnene i Nord-Odal ga sin tilslutning. En imponerende aksjon og et imponerende resultat!

Det hører med til historien at av 864 manntallsførte menn i Nord-Odal, var det 823 som avga stemme – alle stemte ja til unionsoppløsningen. Når det er såpass mange færre menn enn kvinner i aldersgruppen over 25 år, har det blant annet sammenheng med at det kun var menn uten fattigunderstøttelse som kunne bli manntallsført. Kvinneaksjonen ser ikke ut til å ha tatt slike hensyn.

Listene, som er å finne på www.stortinget.no, er interessante på flere måter. For meg var det for eksempel første gang jeg har sett håndskrifta til mine oldemødre. Flere har underskrevet «med påholden penn», antagelig for at de var for svake til å skrive sjøl. For noen av disse har lensmann Birger Fløtten signert som vitne. Ettersom listene er nummererte, sier de også i hvilken rekkefølge underskriftene ble samlet. For noen av listene kan rekkefølgen virke litt merkelig, men det betyr mest sannsynlig at vegene som innsamlerne gikk i august 1905 ikke går på samme sted som de vegene vi bruker i dag.

Du kan lese mer om «Nordre Odalen led av Landskvinnestemmerettsforeningen» i «Jul i Nord-Odal» fra 2013 og om andre kvinnesaksforeninger i «Jul i Nord-Odal» fra 2007.

Ei Hand i Juleti'

Gang rundt jul'tre er væl og bra,
men døm må hentes fisst dæssa jultrea,
som far min sa når det vart litt førr seint
og snøen for djiup tel å gå gjeint.
Men vi to er lette i sinn,
og nå er det måneskinn.
Og nysnøen lyser, et speilbilde ta
det som var, det som er og førjulsnatta.
Så tar døtter mi mi hand, som je tok far min si,
og vi henter jul'tre i juleti'.

Jul'kveldskjerkgarn', vi går tråkå sti
til fakler og følk – fra hør si ti'.
Je takker, løfter huggu og ber
og fortæl om håkke dessa er.
Så tenner vi lys tel hør
ta døm som tråkå væg før.
Og kjærk'garn lyser, et speilbilde ta
det som var, det som er og julenatta.
Så tar døtter mi mi hand, som je tok far min si,
og vi går tel kjærke i juleti'.

Ved alteret væger et tæljlys i vind
som vi to har ti' med øss inn.
Det værmer som fra døm du sitter heilt nær,
som deler stønna vi har her.
Et rom fylt ta smil og sang
og gjenskinn ta slekters gang.
Et barneblikk lyser – et speilbilde ta
det som var, det som er – og julenatta.
Så tar døtter mi mi hand, som je tok far min si,
og vi ringes hemmat tel juleti'.

Av Halvor Haukerud

Julekvell'n ligger der klar og hvit,
og drær historia hemmat – hit.
Heilt frå Han som vart født på strå
tel øss som står rundt grana nå.
Vi singer de versa vi kan,
og knytter evighetsband.
Og jul'tre lyser – et speilbilde ta
det som var, det som er i julenatta.
Så tar je døtter mi si hand, som far min tok mi
og vi går rundt jul'tre' i juleti'.

Gi na'n ei hand, som are ga si,
å gå i følge i juleti'.

Morterudsbussene

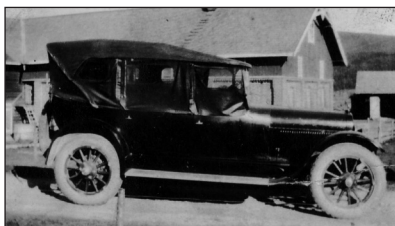
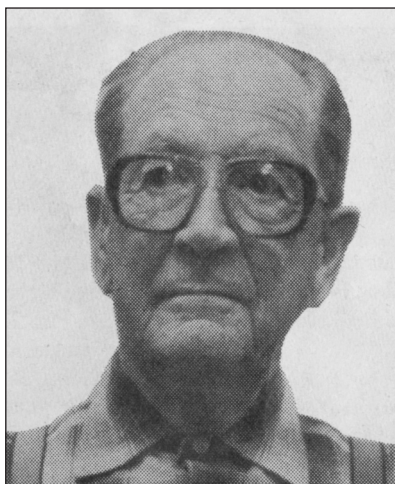
– **Veiene er ikke til å kjenne igjen fra den tiden jeg begynte å kjøre. Nå er det bare moro å ferdes langs veien, sier 83 år gamle Tor Morterud fra Mo i et intervju med Glåmdalen i 1984.**

Han og broren Erling startet opp den første bussruta mellom Mo og Skarnes. Det var i 1922 med en 7-seters Buick. Siden ble det mange busser og mange års kjøring mellom Mo og Skarnes på Tor Morterud før han ga seg som 65-åring. Den første bussen, en Buick, ble bygget av brødrene Morterud og Nils Dagfinrud. Den hadde kalesje og sidegardiner. Vegene var nesten ufremkommelig med dype hjulspor, og det var 20 grunder som måtte åpnes på strekningen mellom Mo og Skarnes.

– Men smågutta syntes det var moro å ake, så vi tok dem med som grindgutter. Det var ikke vanlig med biler den gangen. Jeg tror det var tre biler i Nord-Odal i 1922.

Om vinteren gikk det ikke an å kjøre buss. Snøbrøytinga foregikk med hest og plog, og om våren var det teleløsningen som satte en stopper for kjøringen, men vi holdt på så lenge det gikk utover høsten.

– I begynnelsen tok vi opp bestilling. Folk ringte gjerne dagen før de skulle til Skarnes. Ellers var det en del kjøringer i brylluper og i forbindelse med andre høytider, samt arrangerte bussturer.

Tor Morterud (øverst) og den aller første bussen, en Buick fra 1922.

– Hvor mye kostet en tur mellom Mo og Skarnes?

– I begynnelsen kostet det 6 kroner til Skarnes. Bensinlitteren kostet 60-70 øre. Bensinen var dyr. Siden ble den billigere. Jeg kan huske at en liter bensin var helt nede i 22 øre rundt 1930.

Tor Morterud forteller at han og broren bygde busser selv sammen med Nils Dagfinrud. I 1934 bygde de en Diamond, siden ble det to større Diamond og en Opel Blitz.

– Høyeste tillatte hastighet var 35

---

*Av Tove Nygård, Glåmdalen
og Steinar Bjørnstad*

Øverst: Tor Morterud med buss og passasjerer på ruta mellom Mo og Skarnes ca 1930.

I midten og til venstre: Noen av Morteruds busser.

km. i timen, men så var det aldri ulykker av noe slag heller, sier Morterud.

– Senere ble det mer og mer trafikk, sier Morterud, som kjørte og drev bussruta i 46 år, før NSB tok over. Siden fikk han konsesjon på åremål inntil han gikk av som pensjonist 65 år gammel.

– Under hele krigen gikk ruta med vedgassgenerator. Da hadde vi med oss to sekker småved. Når vi kom til Skarnes, måtte vi få to nye sekker før vi reiste tilbake til Mo. Etter hvert ble busstrafikken utvidet til fem busser, fire sjåfører pluss en reservesjåfør.

I tillegg til passasjertrafikken mellom Mo og Skarnes kjørte Morterud skolebarn.

Han minnes dagen han overlot sine busser til NSB som en sørgelig dag. I 46 år hadde bussene vært hans levebrød, og selv om han fortsatte som sjåfør, var de ikke lenger hans. Det var en godt opparbeidet bussrute NSB overtok.

– Morterudsbussene ble jo til mye glede for barn og ungdom i Mo født fram til 1955. Da vi skulle på skoletur på våren, var det en selvfølge at transporten ble besørget av en Morterudsbuss.

I 1959 ble Odal Realskole etablert på

Skarnes. Transporten til og fra skolen for skolebarna i Mo, Slåstadsæter og Slåstad var det Morterudsbussene som foresto.

– Noen av bussene som ble brukt, kunne være gamle og umoderne. Det kunne da forekomme under transporten at motoren kokte, og da ble en eller to av elevene kommandert til å hente vann i husene etter vegen. Det kunne være problematisk, for det var ikke alle som var så tidlig oppe om morgenen. Vann fikk vi etter hvert tak i, men stoppen gjorde selvfølgelig at vi kom for sent på skolen. Det var det ingen som var så veldig lei seg for.

– Sjåførene huskes som meget tålmodige og omsorgsfulle. Det hendte selvfølgelig at en skoleelev av forskjellige årsaker var ute i seneste laget for å rekke bussen. Var det en elev som sjelden eller aldri var borte fra skolen, ventet sjåføren gjerne 2–3 minutter før han kjørte videre.

Sjåførens tålmodighet ble satt på prøve noen ganger. Det kunne bli en del støy og bråk i bussen med skoleungdommer i alderen 14–17 år. Da hendte det at sjåføren stanset, åpnet døra og spurte om noen ville fortsette til fots. Det var nok til at de verste bråkmakerne roet seg.

Sjåfør Alf Reine med bussen som Morterud-brødrene og Nils Dagfinrud bygget i 1934.

Uokråka i Nord-Odal

På 1950-tallet hadde avisa Glåmdalen en serie intervjuer under vignetten «Glåmdalens portretter». I februar 1959 ble Bjarne Westheim intervjuet av avisas journalist Kaare Løchen.

Bjarne var en kjent og populær person i Nord-Odal. Han var drosjesjåfør og fotograf, og rundt omkring i svært mange stuer i bygda vår henger det fortsatt bilder av brudepar, konfirmanter, jubilanter og andre «skjellerier» tatt av Bjarne. Som det framgår av intervjuet, satt han også en periode i kommunestyret for Arbeiderpartiet. Bjarne døde i 2002, 84 år gammel.

Her er Glåmdalens portrett, som hadde tittelen «Uokråka i Nord-Odal»:

Bjarne Westheim har tatt seg sammen i den senere tiden. Nå kan han møte i Nord-Odal kommunestyre og holde ut i stolen sin gjennom hele møtet. Trolig har han fått en reprimande fra et eller annet hold.

Tidligere kom han innom ved møtets begynnelse, tittet over presesfolkenes fotoapparater, og var så plutselig forsvunnet fra møtet igjen. Kort etter kunne han dukke opp, sette seg og vri seg urolig i stolen sin for så å forsvinne ut på en ny kjøretur i drosjebilen sin.

De fleste tok Westheim slik han er og fant seg i uroen. For Westheim er en hyggelig 40-årig gutt med kvikksølv i blodet, med permanent humør og med

optimistisk innstilling til alt. Det er neppe noen som har hørt ham si noe ufordelaktig om andre. Det lengste han kan strekke seg i den retning er en trillende latter som rommer morskap uten snev av ondskap. Han er snill, Westheim, og han har et eget lag med barn og gamle. Det er han som hver 14. dag kjører syke til naturlegen i Charlottenberg fra Nord-Odal.

Westheim er selve godlunet personlig. Han liker alle mennesker, trives med alt han foretar seg og strør smil og velvilje om seg der han kommer. Westheim tar ingen høytidelig – aller minst seg selv. «Ja, ja, ingen ting å gjæra åt det», sier han når noe går slik han ikke hadde ønsket det. Dermed er den sorgen over.

Med lua godt på snei bakerst på hodet kommer han inn døra, dytter sjåførlua enda litt lenger bak, puster ut, smiler og fyrer av: «Jasså – åssen har dere det? – Alt bare væl og bra?» Så finner han et bilde på veggen som han titter på fra alle kanter, tar opp en avis som han kaster øynene på for så å legge den vekk igjen, og så endelig setter han seg. Men han blir ikke sittende lenge. For Westheim har ikke den gode roen før han sitter i sin egen stue i Rovelstadgrenda i Bruvoll. Men humøret er der hele tiden.

Det er heller få som har sett annet enn godlunet hos ham. Men det blir påstått at han ikke hadde vondt for å jage ut alt som fantes av folk i et festlokale når han ble tirret til det i sine yngre dager. Ung er han forresten fremdeles – bare 40 år gammel.

Av Kaare Løchen, Glåmdalen

Fotograf, drosjesjåfør og lokalpolitiker Bjarne Westheim.

Urolig energi lader luften der han ferdes. Folk i nærheten blir oppkvikket og kan ikke annet enn smile med ham og være glade, men etter noen minutter er Westheim igjen over alle hauger. Han står ikke lenge på hvert sted. Mange som har Westheims lynne, vil virke nervøse og jaget, men slik kan ingen påstå at Westheim er. Hele uroen slår ut i latter og velvilje.

Virkelysten har ført ham inn på mange veier siden småguttdagene. Han begynte tidlig med tømmerhogst for Lillestrøm-skogene, og han ble en rask og kraftig skogskar. På lørdager fulgte han spillemenn på fester, og det varte ikke lenge før han fikk prøve et og annet trekkspill selv, og så ble det etter hvert råd med et instrument for ham selv. Han spesialiserte seg

Bjarne og Randi Westheim og to av Bjarnes drosjebiler. Bildene er utlånt av Bjørn Westheim.

---

på rheinlender, mazurka og vals og ellers alt av gammeldags dans som det var litt fart i.

Under krigen var han fast spillermann på «illegale fester», særlig i det gamle Skogvang på Trøftskogen, og der var det livat når han dro opp friske takter.

Etter krigen var det mere moderne rytmer som kom i skuddet, og Bjarne Westheim la like godt trekkspillet i uthuset. Slowfox og denslags passet ham ikke.

Det var nå han så seg utvei til å kjøpe en personbil og komme i gang med drosjekjøring. Han trivdes bak rattet, og han trivdes ved å treffe mange mennesker, høre nytt og la sitt medfødte, gode humør strømme over alle han traff. Så ofte han kunne var han innom bestemor på Trøftskogen. Men det ble ingen stor forretning å kjøre drosje. Han spekulerte på å legge ned da han måtte skifte til ny bil. Men med sin vanlige optimisme hoppet han inn i et hardt avbetalingsforhold og samtidig inn i en ny amerikansk bilmodell.

Og nå viste det seg snart at det ikke bare er sjåføren det avhenger av om han skal få mye kjøring. Bilens utseende teller langt mer. Westheim fikk all den kjøring han kunne overkomme, og senere har det blitt nok en ny bil som folk gjerne vil ake i.

Det ble vel for lite spenning etter hvert i drosjekjøringen. Westheim måtte ha mer og stelle med, mer som kunne laste av virketrangen. Han skaffet seg et enkelt fotografiapparat – tok gode bilder og lånte så ei bok om bygging av forstørrelsesapparater og mørkeromsutstyr. Han tok til å ta bilder av folk, fremkalle filmer for dem og trykke prospektkort. Han ble grepet av fotodilla. Han sendte bilder til konkurranser, fikk hederlig omtale, og kjøpte seg flere apparater. Da han tok til å tjene penger på virksomheten, kjøpte han enda mer utstyr, vaskemaskin til kona og verktøy til å ramme inn bilder og til å fargelegge fotografier.

Alt han senere har tjent har gått til forstørrelsesapparater, mørkeromsutstyr, atelierutstyr og utstyr for fargefotografering. I annen etasje i huset hans er ett rom avsatt til mørkeromsarbeide, ett til innramning og ett til atelier. Familien må nøye seg med 1. etasje.

Men alt dette er nå ikke lenger av så sterk nyhetens interesse. Nå planlegger han kjøp av et filmapparat for 16 millimeters film. Og han har allerede skissert en plan for en helaftens spillefilm som skal handle om arbeidslivet i Odalen på alle årstider. Og kjenner vi Westheims pågangsmot rett, så vil han snart ha utstyret.

Biler er også kulturhistorie

Vi tenker altfor ofte at kulturhistorie er minner fra tider langt tilbake og glemmer dessverre det som ligger nær oss i tid. Mange av oss har også en tendens til å overse det dagligdagse, som for eksempel gjenstander som bare er der for å gjøre hverdagen litt enklere for oss.

For en tid siden fikk Nordre Odalen kulturminnelag låne et hefte av Trond Jernberg – en oversikt over alle biler registrert i Kongsvinger politidistrikt pr. 1. mai 1962. Slike hefter ble utgitt i flere år, men er nå en saga blott. 489 biler var registrert på innbyggere i Nord-Odal på det tidspunktet, og ei liste over disse har vi nå gjort tilgjengelig på vår hjemmeside, med

---

Av Asgeir Østli

opplysninger om registreringsnummer, navn på eier, biltype, bilmerke og årsmodell.

Vi har et håp om å kunne legge til bilder av så mange som mulig av disse bilene, da de også gir et tidsbilde av ei tid som er forbi, sjøl om det egentlig ikke er så lenge siden. Bilene betydde nok mer den gang enn i dag, for ofte var de med på bilder av dåp, konfirmasjon og bryllup i tillegg til å være «hovedperson» på mange feriebilder.

Lista inneholder mange bilmerker som mange i dag ikke en gang har hørt om. Hvor mange av den yngre generasjon kjenner i dag til merker som Borgward, Commer, Diamond, Fargo, Goggomobil, Graham, Horch, Isar og Terraplane for å nevne noen av bilene som rullet rundt på vegene i Nord-Odal for 54 år siden?

Nordre Odalen kulturminnelag vil derfor be leserne av «Jul i Nord-Odal» om å besøke hjemmesiden vår

Egil Jernberg (t.h.) med sin Chevrolet modell 1926. Bilen var trolig den eldste som fortsatt var i bruk i Nord-Odal i 1962. Mannen til venstre er Ola Kolstad.

DISTRIKTETS STØRSTE LAGER AV
SØNNAK-BATTERIER

Batterireparasjoner
 Deler og rekvisita etc.

Bil elektriske Flisa

HARRY BRENDEN · TELEFON 1334

TRYGVE BREIBY & SØNN

Ass. landhandleri og bygningsartikler

ESSO BENSIN

Telefon Nord-Odal 488

15518	Carl Fr. Amundsen, Engebråten, Vinger	P.b.	Borgward	1952
15526	Oddvar Haget, Magnor	P.b.	Studebaker	1939
15544	Harry Aslie, Grinder	P.b.	Citroën	1950
15554	Ivar Rudieter, Brandval	P.b.	Opel	1934
15555	Asbjørn Nørstad, Grinder	P.b.	Opel	1939
15557	A. Høglund, Arneberg	L.b.	Renault	1940
15560	Arne Enderud, Kurud, Vinger	St.v.	Borgward	1953
15552	Nord-Odal kommune, branvese- net, Sagstua	Br.b.	Horch	1942
15586	Magnus Eriksen, Sander	V.b.	Chevrolet	1938
15595	Odd Nylender, Kongsvinger	P.b.	Volvo	1959
15597	Arvid Hagaløkken, Oppstad	P.b.	Moskwich	1955
15598	Statens vegvesen, Kongsvinger avdeling, Kongsvinger	L.b.	Volvo	1951
15600	Haug Sag & Høvleri v/ Arthur Munch, Bruvoll	L.b.	Bedford	1950
15601	G. A. Thomassen v/ Odd Gjerstad, Austmarka	St.v.	Volvo	1959
15603	Torgrim Langnes, Slåtstad	L.b.	Chevrolet	1937
15604	Pumpefoss Tresliperi og E-verk, Skarnes	L.b.	Bedford	1951
15606	Rolf Nilsen, Roverud	P.b.	Volvo	1951
15607	Mo Samvirkelag, Mo, Nord-Odal	L.b.	Bedford	1951
15609	Harald Husmo, Kongsvinger	L.b.	Opel	1938
15611	1/8 Odals Værk v/ disp. Helge Opsahl, Sander	L.b.	Chevrolet	1951
15613	Håkon Rund, Sagstua	V.b.	Opel	1951
15616	Birger Malmernoen, Rasta pr. Kongsvinger	P.b.	Moskwich	1959
15617	Johan Holtet, Matrand	P.b.	Ford	1952
15619	Hugo Rørrud, Skotterud	P.b.	Volvo	1959
15622	Sverre Nygård, Flisa	V.b.	Borgward	1952
15632	Sigmund Bye, Kirkener	P.b.	Volvo	1959
15640	Margit Thuagl, Skarnes	P.b.	Hansa	1938
15645	Arne Hommester, Skalbuklien	V.b.	Ford	1952
15650	Kongsvinger Høvleri, Kongsvinger	L.b.	Ford	1952
15651	Oddvar Kortal, Arneberg	P.b.	Ford	1933
15652	Rolf Kåve Sæther, Skotterud	P.b.	V.V.	1956
15653	Amund Trøngaard, Flisa	P.b.	Ford	1952
15654	Lars Hansen, Kirkener	P.b.	Volvo	1959
15655	Aksel Østberg, Grue Finnskog	P.b.	Renault	1959
15658	Børger Sagen, Skarnes	P.b.	Borgward	1952
15664	Helge Asvestad, Hokåsen	V.b.	Bedford	1952
15665	Jan Sorknes, Flisa	P.b.	Buick	1946
15668	Aksel Gustavsen, Nannå	P.b.	Ford	1936
15669	Einar Kjellerhullet, Abogen	V.b.	Land Rover	1952
15673	Trygve Bryn Haug, Bruvoll	L.b.	Austin	1954
15675	Olav Lefv Husebæk, Skalbuklien	L.b.	Renault	1952
15678	Harry Brenden, Flisa	P.b.	D.K.W.	1939
15679	Asbjørn Fallås, Gjesåsen	P.b.	Fiat	1953
15697	Per Børstad, Sander	St.v.	Volvo	1959

30

31

på www.kulturminnelaget.no og ta en titt på lista som ligger der. Hvis dere i tillegg skulle ha et bilde av en eller flere av bilene som finnes i lista, hadde vi satt stor pris på om dere tar kontakt, slik at vi kan få en fin samling med bilder av biler fra Nord-Odal i 1962.

Bildene behøver selvfølgelig ikke være fra dette året, men hvis dere har årstall bildene er tatt, er det også interessant å få vite, i tillegg til hvor bildet er tatt, hvilke personer som er med på bildet, navn på fotograf og i hvilken anledning bildet er tatt – i det hele tatt så mange opplysninger som mulig.

HVEM ? EIER BILEN

Bilregistret for Kongsvinger
 politidistrikt pr. 1. mai 1962

ALT I
AUTOFORSIKRING

Vi er landets eldste gjensidige selskap i bransjen
 God service og rimelig premie i
 forsikringstagernes eget selskap

Østlandet
 Gjensidig bilforsikring
 Hamar

*Over: Bjarne Westheims
61-modell Peugeot 403.*

*Til venstre: Harald Bråten
(t.v.) med sin Mercedes
lastebil, 1960-modell.
Til høyre: Klaus Hagen.*

Livet går ikke alltid på skinner ...

Vi nord-odølinger trives i bygda vår, og det kan vel hende at vi har litt for lett for å se bare den lyse og optimistiske siden ved livet, spesielt når vi nærmer oss jul. Men vi må nok innrømme at det også blant oss finnes de som sliter med å få hverdagen til å gå rundt. Det er ikke bare på TV-skjermen at de menneskene lever som vi har lært å kjenne under titler som «Jeg mot meg». Men det er jo hjelp å få, og det er ikke nødvendig å brette ut problemene sine på TV-skjermen for å oppnå det.

Linda Skolbekken Aslesen er leder i foreningen Mental Helse Nord-Odal. Hun forteller at foreningen ble stiftet 19.april 20.01 og har pr dato 17 medlemmer. Foreningen i Nord-Odal er medlem av Mental Helse som er en landsdekkende organisasjon som ble stiftet i 1978. At landsforeningen ble stiftet såpass sent, sier noe om hvor tabubelagt det har vært å slite med denne type lidelser. Å få hjelp har helt klart blitt hemmet av dette. Sykdommer som det ikke skal snakkes om, blir naturligvis satt langt bak i køen når ressurser til helsevesenet skal prioriteres. Og det kan igjen ha ført til at det ikke har gitt status

å arbeide med mennesker som har disse lidelsene.

Linda betoner sterkt at mottoet for foreningen er å arbeide for at mennesker med slike lidelser skal bli møtt med respekt og likeverd. Det må arbeides med å få fram større åpenhet rundt sykdommen, og et hovedmål er at alle skal ha rett til et meningsfylt liv og må få muligheten til å få oppleve egenverd og mestring.

Politisk påvirkningsarbeid er viktig, sier Linda, for det er der de økonomiske ressursene blir fordelt, og den som ikke er synlig, kan lett få for liten del av kaka. Det gjelder både på kommunalt og rikspolitisk plan. Og det er klart at det ikke er enkelt for en liten forening som den i Nord-Odal å markere seg. 17 medlemmer gir ikke noen veldig stor tyngde, men det er desto viktigere å ikke gi opp, men stå på med de ressursene som tross alt finnes.

I Nord-Odal holder foreningen til i lokalene til Frivilligsentralen i Mo. Aktiviteten har de siste årene vært noe redusert, men det er valgt et nytt styre med nye koster som ønsker å stå på for å få opp aktiviteten i laget.

Etter årsmøtet i mars ble det sendt ut informasjonsbrev til alle medlemmene, og representanter for foreningen har vært rundt på forskjellige arrangementer for å gjøre foreningen synlig og for å verve flere medlemmer til å delta i arbeidet. Men det kan se ut som

Leder i Mental Helse Nord-Odal, Linda Skolbekken Aslesen sammen med nestleder Arnfinn Berg (t.v.) og sekretær Halvard Odden. (Foto: Gunnar Nygård)

---

om mange synes det er skummelt og vanskelig å snakke om slike ting. Vi får håpe at åpenheten i enkelte TV-programmer også kan forplante seg utover blant folk flest.

Linda forteller at foreningen blant annet har hatt stand på Sandsdagene, Morodalsfestivalen, Knapperdagen og også på Årnes under markeringen av kamp mot mobbing. Videre var foreningen på Liv og røre på Austvatn i august, og foreningen hadde aktiviteter i forbindelse med Verdensdagen for psykisk helse 10. oktober.

Det er viktig for foreningen at alle som sliter i hverdagen med slike problemer, kan komme sammen, slik at den i fellesskap kan få til flere aktiviteter og gjennom det også kan få fram større åpenhet og gjøre det lettere å komme gjennom sykdomsperioder. Uten åpenhet og arbeid i fellesskap mener Linda at det blir mye vanskeligere.

Foreningen ser på samarbeidet med psykiatrien i kommunen som veldig viktig. Linda håper at foreningen gjennom det samarbeidet skal kunne greie å få til tiltak som fokuserer på spesielle grupper. Det er klart at barn og unge kan ha behov for opplegg som er annerledes enn det godt voksne mennesker har.

Dersom vi får opp aktiviteten i laget, ønsker vi å arrangere temakvelder og andre sammenkomster, påpeker Linda. Det kan godt tenkes at det sitter mennesker rundt om kring i bygda som ønsker noen å snakke med. Da er det en målsetting at terskelen til å kontakte oss, skal være lav. Det kan være lettere å snakke med noen som har slitt eller sliter selv, enn å kontakte naboen i første omgang.

Laget kan kontaktes på ulike måter. Lagets telefonnummer er 92 60 33 35. Ellers kan foreningen nås på mail: nord-odal@mentalhelse.no.

Laget har også side på Facebook og Instagram.

Mental Helse har en døgnbemannet hjelpetelefon hvor man kan ringe anonymt. Psykiske problemer kan, i likhet med alle andre sykdommer, komme når som helst på døgnet. Det er en trygghet å vite at man aldri behøver å slite med alle problemer alene. Telefonnummeret er 116 123.

Så nøl ikke med å ta kontakt selv om det er jul. Det kan ofte være slik at høytider hvor alle er sammen og tilsynelatende har det bra, er de tidene på året som er vanskeligst å takle for mennesker med psykiske lidelser.

Skråblikk på Øss'vatten

Beliggenhet

Landområdet er begrenset av den enorme Storsjøen i vest, i nord Mo, med provinsene Knapper og Fjellsgrenda. I sør danner den store floden Kuggerudsåa grense mot Slåstadseter og Slåstad. I øst stiger terrenget bratt mot det skogkledd høylandet som danner grensene mot de fjerne områdene Brandval, Grue og Åsnes. I sjøområdene vest for Austvatn ligger flere større og mindre øyer som tilhører Austvatn, eller som Austvatn har hevd på; blant andre Bratten, Veslebratten, Mortskjæret, Ramsholmen, Haraldskjæret, Veslesvarten og Svartholmen.

Befolkning

Austvatn har vært befolket i uminnelige tider. Det skal finnes spor etter bosetninger som skriver seg fra tiden da de som slo seg ned her, slo så hardt at de klarte å slå ihjel de siste dinosaurene i området. Austvatn har siden dette vært befolket av øssvassgardinger.

Navnets opprinnelse

Navnet Austvatn kommer fra de første sjøfarerne som dro ut i spinkle farkoster for å oppdage verden. Gamle sagn sier nemlig at den eneste av disse sjøfarerne som kom levende tilbake hadde en båt som var så sprukken,

hølete, søkkferdig, dårlig og full av vann – at da han kom i land etter nesten 80 år til sjøs, spurte øssvassgardingene som fant ham hva han hadde drevet med alle disse åra. Det eneste han sa før han segnet død om var: «Aust vatten».

Industri og næring

Viktigste næringsveg i Austvatn har i uminnelige tider vært potittdyrking. Potittdyrkinga har vært en så tung og betydningsfull næringsvei – at betydelige tilknyttede industrier som potittsetting, potitthypping, potittplukking, potittskrelling, potittkoking og mye, mye mer, har fått betydelig fotfeste i Austvatn. De senere år har potittindustrien fått noe konkurranse av kønnet. Det kønnet det dyrkes mest av, det er legde. Opprinnelig het kønnslaget åkerlegde – men det ble etter hvert så vanlig, at nå blir bare legde brukt. Til tross for kønnets stigende popularitet, er det lite som tyder på at det kan utkonkurrere potittdyrking.

Etter potittindustri og kønn er fiske og sjøfart ei stor næring i Austvatn. Det er en ikke ubetydelig fiskeflåte som høster av Storsjøens rike fiskebestand i den isfrie delen av året, og om vinteren er pilkinga en betydelig sesongnæring. Likeså veafelling, veakapping, veakløyving, veatørring, veabæring og veafyring. I seinere år så har det å holde liv i nedlagte butikker

blitt en stor og hurtig ekspanderende industri. I tillegg finnes det mindre industrier og nisjevirkosomheter innen rustsveising, lottotipping, gravemas-kinkjøring, produksjon av rev-åte med mer.

Politikk og flagg

Øssvassgardinger er av tradisjon lite autoritetstro og har stor skepsis til politisk og økonomisk overstyring av den frie folkeviljen. Den politiske retningen sjølbærjing er sterkt utbredt på Austvatn.

De siste års debatter om EU, EØS og kommunesammenslåing har fått øssvassgardingen til å mumle stadig mer høglytt om ei ny bureising av den gamle nasjonen Austvatn. Den internasjonalt etablerte, men lokalt forankrede, militære og politiske organisasjonen «Eastwater Liberation Army» (ELA) har en meget hurtig voksende oppslutning.

Austvatns flagg er en tricolor i blått, brunt og grønt. Det blå symboliserer vannet i Storsjøen. Det brune symboliserer «potittbeltet» mellom Storsjøen og storskogen, sistnevnte symbolisert av det grønne i flagget. Midt i flagget er en heraldikk av Storsjøen og de fire himmelretningene. Dette står som en metafor for at om en er litt god til beins – eller har båt – så kan en ta seg til alle plasser i verden fra Austvatn.

Religion

Om religion vites ikke annet enn at det siden dinosaurene forsvant ikke har vært noen kjent kirke, moské, tempel eller gudehov på Austvatn. Den eneste kjente religiøse aktiviteten blir ofte omtalt som «dæssa på Salem».

Denne fabelen har tidligere stått på trykk i Vasshjulet, utgitt av Austvatn vel.

Austvatn ovanetter i 2012. (Foto: Gunnar Nygård)

Leve i sult

Samira er bare fjorten år, men hun har rukket å oppleve mer enn fjortenåringer flest. Som trettenåring mistet Samira og hennes to år gamle lillebror Luka foreldrene sine i en brutal krigshandling. Samira har siden foreldrene ble drept passet på lille Luka, noe som har vært en stor prøvelse for henne. Livet som foreldreløs, fattig og konstant sulten i hjemlandet Etiopia er vanskelig å takle for de to stakkars barna.

Samira gikk med tunge skritt i den hete sanden som brant mot de barbeinte føttene hennes. Hun hadde ikke spist siden i går, og hun kjente sulten rive og slite i den lille kroppen. På ryggen satt lillebroren Luka festet med et tøyestykke. De hadde til sammen gått i to timer for å hente vann i brønnen som ligger et stykke utenfor landsbyen de bor i. Dette var et av dagens mange gjøremål. Samira bar på den lille tønne med vann som hun akkurat hadde hentet. Vannet var skittent, med et tydelig preg av en lys brunaktig farge. Helt innerst mot kanten kunne hun skimte en flue som hadde falt oppi. Den veivet med både vinger og bein. En desperat kamp om ikke å drukne. Samira strakte ut fingeren og satte den ned i vannet. Hun fikk løftet opp flua og i samme sekund fløy den bort. Opp i lufta. Opp i den varme lufta.

I huset laget av leire og strå var det tid for å lage dagens første og eneste

måltid. Lukten av urin og innestengt, klam luft lå som et tykt teppe inne i leirehuset. Dagens meny var kokt ris med noen spiselige planter som Samira hadde funnet rett utenfor husveggen. En ensformig meny som hadde vært slik i et år, og som sikkert ville være slik i evig tid.

Samira satt midt på gulvet og prøvde å få fyr i bålet som maten skulle lages på. Gulvet var skittent og fylt med støv, ja, så ille at støvet virvlet opp når man gikk på det. Risen kokte, og vannet ga fra seg boblende lyder. Den grønne planten som lignet en slags salat, ble lagt oppi samme gryte som risen, og vendt om. Maten var servert. Luka satt på storesøsterens fang mens han ble matet med middag. Det var godt å få litt mat i magen igjen. De hadde tross alt ikke spist noe siden dagen før. Ett måltid om dagen. Ett måltid for to kropper i utvikling. To kropper som trenger næring for å vokse.

Dag led mot kveld. Sola hadde for lengst gått ned bak de høye fjelltoppene, og mørket trengte seg sakte men sikkert på. Samira hadde feid gulvet med en hjemmelaget kost av strå og kvister. Støvet var ikke helt

---

Jul i Nord-Odal har gleden av å presentere to noveller skrevet av to ungdommer: «Leve i sult» av Sarah Mellemløkken Haugen og «Julenatt» av Victoria Nor. Novellene ble skrevet da jentene gikk på Nord-Odal ungdomsskole, våren 2016.

Av Sarah Mellemløkken Haugen

borte enda, men det var betraktelig renere enn slik det hadde vært. Støvet hadde samlet seg til en diger sky, og en del av den hadde havnet i Samiras brune, små øyne. Tårene trillet ned langs kinnene hennes. Støvet og grusen sved så voldsomt, og hun prøvde å gni det bort – fra midten av øyet og ut i øyekroken.

Luka sov så fredelig ved siden av henne. Magen beveget seg fort opp og ned når han pustet inn den inne-stengte lufta i rommet. Hun kunne se at den lille kroppen var sliten. Den siste tiden hadde Luka blitt magrere og magrere. Ribbeina var på god vei til å bli synligere. Det hadde hun lagt merke til, både på seg selv og broren. Kosten var for lite næringsrik, og sulten tok overhånd et par tre timer etter måltidet ble inntatt. Hun hadde kjent på den intense følelsen av sult flere ganger, hver dag faktisk. De har ikke mat nok til å kunne spise når de er sultne.

Maten kom til å ta slutt snart. Det var bare et spørsmål om tid.

Det måtte være tropenatt akkurat denne natten. Lufta var varmere enn den pleide å være på denne tiden av året. Det hadde vært en usedvanlig varm dag også, så det var ikke rart å tenke tanken om en mulig tropenatt.

To timer senere

Samira våknet i en dam av svette og tårer. Hun hadde drømt om foreldrene sine igjen. De kjære foreldrene som hun var så veldig glad i. Det gikk ikke en eneste natt uten at hun hadde mareritt om dem. Hun så for seg moren og faren bli skutt. Kulene traff hodene. Det rødsvarte, tykke blodet sprutet i

alle retninger. De livløse kroppene som havnet på bakken med et drønn. Døde foreldre liggende i en pøl av sitt eget blod. Bleke ansikter. Bleke kropp. Den samme handlingen om og om igjen. Hver eneste natt. Det forferdelige synet hadde festet seg på netthinnen og tatt bolig i Samira.

En ny dag sto for tur. Sola sto høyt på den knallblå himmelen og varmet godt. Samira våknet tidlig. Natten hadde vært grusom, akkurat som alle andre netter. Tankene, bildene og frykten gjorde henne helt ør i hodet. Hun måtte vekke lillebroren som sov så stille og rolig. De måtte starte dagen med å hente vann i brønnen. Det var dagens første gjøremål. Alltid.

De tunge øyelokkene åpnet seg, og to brune øyne kom til syne idet Samira vekket Luka. Luka smilte med størknet sikkelt rundt munnen. Samira løftet ham opp og bar ham til vaskevannsfatet som sto i hjørnet av rommet. Siste rest av gårdsdagens vann lå i bunnen av tønna. Hun vaske brorens vennlige, lille ansikt. Det lunkne vannet tok bort det størknede siklet og etterlot huden ren og blank.

Veien fra leirehuset til brønnen var lang. Sola stekte på ansiktene. En svettedråpe rant ned fra Samiras overleppe og inn i munnen hennes. Hun kjente tydelig smaken av salt. Hun bar på den tomme tønna som atter en gang snart skulle fylles med vann. På ryggen satt som vanlig Luka. Han fikk se en sommerfugl og rakte ut hånden mot den. Sommerfuglen fløy ned og satte seg på Lukas lille hånd. Den var stor og hadde et vakker mønster med fargekombinasjoner av rødt, lilla og hvitt. Luka smilte.

Dagen gikk sin vante gang. Etter den lange gåturen kom de omsider hjem igjen. Temperaturen var ikke like høy som i går, noe som Samira innerst inne var glad for. Hun syntes det ble for varmt i går. Da var det enda vanskeligere å falle i søvn.

De var så sultne. Så veldig sultne. Begge to. Energinivået var på bunnen. Kroppene skrek etter næring. Sulten tærte på dem. Kroppen verket og gjorde vondt. Sulten gnagde og rev. Så innmari hardt.

Sola gikk ned, og kvelden trådte sakte fram. Temperaturen sank som et anker i vann. Lufta var kjølig og behagelig. Det var leggetid for lille Luka. Samira strøk han over kinnet helt til han sovnet så stille.

Samira ble sittende på gulvet og fundere over livet. Hun ble dratt ut av sine filosofiske tanker idet Luka begynte å gråte. Han gråt så voldsomt. Gråten skar i trommehinnene til Samira. Hun gikk bort til lillebroren. Han var betraktelig blekere. Det kunne hun se på han. Hun la hånden

sin over brorens panne og merket straks at han var grusomt varm. Med en gang skjønte hun at ikke alt var som det skulle. Hun hadde aldri i løpet av sitt fjorten år lange liv hørt en gråt av denne typen.

Hun la Luka i armene sine og prøvde å trøste han så godt hun maktet. Kroppen var varm som en glo. Pusten begynte å endre seg. Den ble langsommere og langsommere. Det tok lengre tid mellom hvert innpust. Åndedrettet ble mer ujevnt og øynene mer fjerne. Øyelokkene rullet langsomt bakover som en rullegardin. Det lille hjertet stoppet å slå. Lukas lille kropp klarte ikke mer og gispet etter luft for siste gang.

Samira forstod at lillebroren var død. Hun fikk ikke gjort noe mer. Hun la broren ned på gulvet i det lille huset. En tåre falt ned på den livløse kroppen. Sulten hadde tatt med hennes lillebror inn i døden. Nå hadde hun ingen igjen.

Kun seg selv.

Julenatt

Det var ikke ofte alle satt rundt samme bord, men i kveld gjorde vi det, både fattig og rik. I dag var det nemlig julaften. Den mørke himmelen gjorde at lysene virket enda varmere. Grua knitra og sendte opp små glør nå og da. Vi satt som fengslet rundt det lille kjøkkenbordet og hørte på Johan. Johan var gårdsgutt og hadde opplevd litt av hvert, sa han selv. «...og da han Ola kom opp på sætra, så hørte han et forferdelig leven fra fjøset. Men detta var itte no vanlig leven, nei, detta var leven som bare de underjordiske kunne laga. Han skaut tre gonger over fjøset, og da flaug både tusser og huldra ut. Da han kom inn i fjøset, sto ho Gunhild der, ferdig pynta til brur. Hadde det itte vøri for han Ola, nei, da hadde de gifta 'a bort til huldra, og da ville ho nok aldri blitt sett igjen.»

Jeg satt og så på han med store øyne lenge etter at han var ferdig. «Nei, du tror vel ikke på dette tullet, Johan? Du forer jo ungen med overtro!» sa mor. «Ungen...? Ho er da itte så lita lenger, så je trur ho klarer å bestemme sjøl nå. Og dessuten, je fyller 'a itte med overtru. Je forteller 'a historier, sanne historier, så ho veit hå hu bør passe sæ før, slik je alltid har gjort,» sa han forsiktig, men bestemt og lente seg tilbake. «Nonsens!» sa mor og ristet på hodet. Far la diskre' armen sin over skulderen til mor for å roe henne ned. «Så, så. Ho tar jo itte no' skade ta det,

så det går vel bra?» sa han rolig, men det eneste han fikk som svar, var et grynt fra mor. Nei da, jeg tar jo ikke skade av det, men i de siste årene har historiene blitt verre og verre. Ikke fordi de var skumle, neida, men fordi jeg var like gammel som Gunhild og de andre jentene i fortellingene hans. Tenk om noe slik kunne hende meg? Den eldste broren min skjønnte nok hva jeg tenkte, for han dulta borti meg og sa: «Snart er det din tur.» Jeg så stygt på han og slo han i armen. Mor så på meg med strenge øyne og var på vei til å si noe, men far tok et enda bedre tak rundt henne, så hun lot være.

Etter middagen gikk vi inn i stua. Der spiste vi kaker, gikk rundt jule-treet og sang. Det var helt mørkt ute, og lysene var mye sterkere nå. Johan reiste seg brått og gikk mot døra. «Og hvor har du tenkt deg?» spurte mor. Han snudde seg og så først på meg og deretter på mor. «Ehm ... jo, vel ... je kom bare på at ... at ... Passopp fortsatt er ute ... ,» sa han litt nølende idet han gikk ut. «Stakkars hund!» sa jeg og løp ut etter han.

Ute var det så kaldt at det stakk i brystet da jeg trakk pusten. Jeg dro sjalet til mor enda tettere rundt meg. Det var for mørkt til at vi kunne se noe, så Johan gikk inn for å hente ei lykt. Jeg løp rundt på tunet og ropte etter Passopp, men til ingen nytte. Det var nesten helt stille ute. Det eneste jeg kunne høre var snøen som knirket under skoene og min egen

stemme. Johan kom ut kjøkkendøra med lykta i den ene hånda og ei bømte i den andre. «Det var itte sant,» sa han og gikk forbi meg. «Hæ? Hva da?» spurte jeg. «Det med Passopp. Han ligger foran grua på kjøkkenet.» «Men ... hvorfor sa du det da?» sa jeg og småløp ved siden av han. «Je måtte ha en unnskyldning. Je hadde glemt å gi dira no'. Mor di liker nemlig itte denna overtrua mi, så derfor sa je at Passopp ...» Han stoppa. Det var noe i fjøset! «Hva er det?» spurte jeg og tok et godt tak om armen hans. Han tok kniven sin og kasta den i fjøsveggen så den ble stående. Det ble stille. «Tussen?» spurte jeg.

Johan hadde fortalt meg historier om tussen, og at hvis man kastet stål, så løper den. «Je veit itte. Men hå det nå enn var, så er 'n borte, trur je,» sa han. Han strakte seg fram for å ta opp døra, men jeg grep tak i armen hans. «Du tror?» Han klappa meg på hodet slik han hadde gjort da jeg var liten og stilte dumme spørsmål. Han dytta den knirkete døra forsiktig opp. Johan lyste inn i fjøset for å se om alt var som det skulle.

Dyra sto der som om ingenting hadde skjedd, og like framfor oss lå en bolle. Det var den bollen vi hadde hatt graut i, og den var tom. Johan holdt lykta til side for å se om det var noe der. En liten skygge hoppa fram, løp forbi Johan og traff meg. Jeg skrek mens jeg datt bakover.

Vesenet var så iltet at jeg ikke kunne se hva det var. Johan kasta seg ned på kne og prøvde å fjerne det. Han fikk dytta det til side, der det ble stående. Han tok lykta si og lyste på det. Det vi så, var et ganske hårete vesen med

hale og fire bein. Jeg lo. Det var den andre hunden vår, Balder.

Balder satt der og logra med halen mens Johan strøk den over hodet og sa: «Du skremte livet ta øss du, veit du det?» Men så stoppa han brått. «Er det du som har satt på alle dessa sløyfene?» sa han og løfta fram halen. Nei, det hadde jeg ikke gjort. Jeg hadde knytt et rødt band om halsen på den, men ikke de sju grønne på halen. «Nei,» svarte jeg. Jeg så på Johan. «Bak deg!» ropte jeg. Han snudde seg, men så ingenting. «Hva er det?» spurte han. «Jeg ... jeg trodde jeg så noe, noe ...» Jeg så rundt meg for å være sikker på at det var borte. «Kanskje vi skal gå inn igjen?» sa jeg. Nå var jeg redd. Jeg hadde nok blitt litt for overtroisk.

«Så ... hvordan gikk det? Fant dere Passopp?» spurte broren min. Jeg satte meg i en stol i hjørnet av stua, mens tankene surra og gikk. Johan satte seg sammen med de andre og fortalte hva som hadde skjedd. Jeg var nok bare sliten og så for meg noe. Det håpte jeg i alle fall. Ja, det var nok bare det, at jeg var sliten. Alle de andre satt og hørte på hva Johan fortalte, mens jeg hørte på ovnen som knitra. Det var så godt og varmt her inne i stua. Jeg tok armen over skulderen for å ta av meg sjalet til mor, men det var borte. Jeg hadde mista det! Det gikk kaldt nedover ryggen. Jeg måtte ut for å hente det.

Så var jeg ute på det stille, nakne tunet igjen. Jeg tok meg ikke bryet med å ta med lykta, for jeg hadde en anelse om hvor jeg kunne ha mistet sjalet. Så da gikk jeg der da, alene, i mørket. Det var noe av det verste

jeg visste, men jeg hadde ikke lyst til å spørre om noen kunne være med. Jeg kunne jo ha spurt Johan, far eller Mari. Mari var budeia, og alle tre var personer jeg var trygge på. Men jeg ville liksom ikke bry dem med det. Noe måtte jeg jo klare selv.

Snøen knirket under skoene mine da jeg gikk mot fjøset. Plutselig kom jeg til å tenke på episoden litt tidligere om kvelden da jeg trodde jeg hadde sett noe. Jeg ble helt stiv i kroppen og klarte så vidt å gå fremover. Beina ville

løpe, men klarte ikke. Jeg snublet og ble liggende en stund, bare for å være sikker på at jeg var alene. Det var helt stille, og jeg reiste meg forsiktig opp. Jeg så meg rundt og pustet tungt. Der var det. Der var sjalet til mor. Det hang over en stubbe ved fjøsveggen. Jeg gikk bort for å ta det, men det gled av stubben, og til min forskrekkelse: Stubben var ikke en stubbe. Det var ikke noe dyr. Ikke menneske heller. Jeg snudde meg brått og løp alt jeg kunne til huset. Stemmen satt fast som

en klump i halsen, og jeg fikk den ikke ut. Jeg snudde meg for å se om det fulgte etter meg. Jeg så det ikke. Det var borte. Døra var bare noen få meter unna, og jeg løp alt jeg kunne for å komme inn, da noe grep tak i bena mine. Jeg falt på magen, men snudde meg fort. Det siste jeg så var en skygge som kom over meg.

Etter en times tid spurte mor om noen hadde sett meg. Det hadde de ikke, så de gikk ut for å lete etter meg, men alt de fant var sjalet til mor. Jeg ble aldri funnet igjen. Mor og far ga aldri opp håpet, så de leter enda, selv om det er mange år siden nå. Jeg ble aldri borte, jeg bare forandra form. Jeg lever ennå her på garden. Jeg er litt overalt, bare ikke synlig. De kan se meg på den dagen og til den tida da jeg forsvant, men jeg kan ikke snakke med dem. Alt jeg kan er å hjelpe til på

garden og følge med på livet deres. Vel, broren min er gift, har fem barn og jobber som lærer. Far jobber på garden, og det gjør mor også. Johan ... , ja, Johan tok tapet av meg svært tungt. Han følte at det var hans egen feil at jeg ble borte. Han kom litt ille ut, gjorde tjenestejenta gravid, men da hun ville oppgi han som barnefar, nekta han. Han fikk panikk, kvalte henne og mista selv livet for dette.

Jeg må være her på garden helt til jeg får en annen beskjed.

Noen av de historiene Johan hadde fortalt, handla om ei hulder. Han sa at ei hulder hadde vært et menneske en gang, slik som oss. Ei hulder var verken levende eller død, hadde han sagt. Det var nok det som skremte meg aller mest, for jeg er verken levende eller død.

Julekveld på hjemmet

Vi har itte vaske gølvvet, og itte børi ved,
og itte hengt opp fugleband, og itte pynte tre.
Mæn, kjære snilde Prøysen, vi har da gjort det før
da vi var med i livet, og alt var bære kjær.

Nå sitter vi og glanær rundt på finfolk og på fant,
før her er alle like, det er da visst og sant.
Nå er vi vaske reine, og eti mie gøtt,
så snart skær alle legge sæ, og såvå salig søtt.

Ei stjerne blinker ned tell øss fra juletreets topp,
og inni stjerna sittær`n Alf og løfter sjela opp.
Ho er så snild den stjerna, ho blunker tell øss ned,
og alle samma kjenner på at, Prøysen, han er med.

Av Edel Rudshaug Sæther

Lokalhistorie på blå skilt

Alle som har besøkt Oslo og som har hatt tid til å se på husfasadene, vil ha lagt merke til at det rundt omkring i byen er plassert en rekke blå, ovale skilt med opplysninger om stedet, personer som har bodd der, eller hendelser i området. Det er Oslo Byes Vel som siden 1990 har utplassert disse skiltene.

Nordre Odalen Kulturminnelag har startet arbeidet med å utplassere denne type skilt også i Nord-Odal, i samarbeid med Oslo Byes Vel som står for produksjon og konsulentbistand. Det første skiltet ble avduket i forbindelse med den fleitarhistoriske dagen på Bukkeneset 21. september 2014. Siden er det satt opp skilt på Mo kommunehus og Sand gamle kommunehus. To nye skilt er klare for avduking til våren, og disse vil bli satt opp på Gammeldalsrud på Trautskogen og på Skålbergsetra i Austvatn.

Skiltene er utført i emalje med koboltblå overflate, i form som en superelipse, en form som for øvrig ble «oppfunnet» av Piet Hein. Den typografiske utformingen er tilrettelagt av Rainer Jucker.

Når vi valgte å bruke akkurat denne type skilt, har det sammenheng med at de er blitt godt innarbeidet som informasjonsskilt over hele landet og er derfor gjenkjennelige for alle som måtte besøke Nord-Odal. Skiltene er

forholdsvis dyre, så derfor har vi så langt ikke hatt økonomi til å kjøpe mer enn to i året, men etter hvert vil forhåpentligvis mange gamle bygninger, hendelser og personer bli presentert. Vi bestreber oss også på å fordele skiltene best mulig i de forskjellige grendene i kommunen.

Jørgen Bekken fra kulturminnelaget fikk æren av å avduke skiltet på Sand gamle kommunehus (Sanitetshuset).

Nordre Odalen Kulturminnelag har mange tanker om hvor framtidige skilt bør plasseres, men vi er veldig interessert i tips, så ta gjerne kontakt dersom du tanker om dette. Skiltene bør plasseres i «det offentlige rom», dvs. at vi unngår private bygninger som ikke ligger slik til at det er naturlig for folk å passere dem.

Foreløpig er det som sagt bare 5 skilt som er montert eller vil bli montert i løpet av de nærmeste månedene, men etter hvert som antallet øker, ser vi for oss en enkel brosjyre som gir mer informasjon enn hva det er plass til på skiltet. Denne informasjonen vil også bli gjort tilgjengelig på kulturminnelagets hjemmeside, www.kulturminnelaget.no.

Tilbakeblikk på året vi har lagt bak oss

Gigant-dugnad

Over 90 av Sand IFs 650 medlemmer har gjennom mange uker gjort en formidabel dugnadsinnsats i den nye terminalen på Gardermoen. – Det var en massiv oppgave, men folk stilte velvillig opp, sier nestleder i Sand IF Marius Undlien. Dugnaden sopte inn nesten en million kroner.

En historisk begivenhet

Sør- og Nord-Odals fellelråd er nå slått sammen og Harald Trøseid ble valgt til leder av Odal kirkelige fellesråd.

Ja til vindmøller

Det går mot bygging av 40 vindmøller i Nord-Odal. Et klart flertall blant politikerne ga tommelen opp for gigantprosjektet under avstemning på Milepelen den 26. januar. 19 av 25 representanter ga grønt lys for utbygging. Høyre var partiet som sørget for at saken kom opp igjen i kommunestyret. Noen uker senere avviste Olje- og energidepartementet innkomne klager og ga E.ON endelig klarsignal for utbygging.

Klatret 112 plasser

Nord-Odal tar sjumilssteg på kommunerankingen i Norge. Fra 323. plass i fjor har kommunen klatret 112 plasser på Kommunebarometeret for

2016. Kommunebarometeret er en årlig ranking av norske kommuner utført av Kommunal rapport. Kommunebarometeret sammenligner kommuner på til sammen 124 områder innenfor 12 ulike sektorer, med hovedvekt på grunnskole, eldreomsorg, barnevern, barnehage, økonomi og kostnadsnivå.

Skrekk og gru med Ingvild

Ingvild Flikkerud fra Sand var åtte år da hun spilte i filmen «Huset», som hadde premiere i Kongsvinger i april. Dette er filmen hvor de døde vekkes til live, i følge produksjonsselskapet Sanctum Film. Ingvild er nå 11 år og derfor ikke gammel nok til å se filmen. Den er nemlig skikkelig skummel, så den har 15-årsgrense. Ingvild går i femte klasse på Sand sentralskole. Kameratene synes det er moro med en skuespiller i klassen.

Fylkesmønstring i Nord-Odal

Dette er første gang Nord-Odal arrangerer fylkesmønstring i UKM (Ung kultur møtes). UKM er Hedmarks viktigste ungdomsarrangement som gir unge en mulighet til å vise seg fram. Det var vært utrolig mange flinke sangere, dansere, kunstnere og mye mer i rampelyset på Milepelen.

Bruvoll fengsel

Ei ekspertgruppe sammensatt på tvers av helsevesenet og kriminalomsorgen har utviklet en egen tiltakspakke for

---

Av Steinar Bjørnstad

forebygging av overdosedødsfall etter løslatelse fra fengsel. Bruvoll fengsel er med på prosjektet. I november 2016 er det ti år siden fengselet ble etablert.

Nord-Odal Idrettslag

Mandag 11. april 2016 ble det skrevet idrettshistorie i Nord-Odal. Da ble fire idrettslag – Sand IF, IL Møgutten, Austvatn FK og Bruvoll BK – slått sammen til ett lag. Det ble vedtatt da 49 stemmeberettigede stemte for navnet Nord-Odal Idrettslag. 16 stemte for Odal Idrettslag. Sammensetningen i det nye styret ble som følger: Leder Lasse A. Weckhorst, nestleder Randi Merete Ødegård, økonomileder Bjørn Harald Bakkerud, sportslig leder Ronny Østmoen, sekretær Siw Trøbråten, anleggsleder Kristian Nygård og husleder Jan Benny Nyborg.

Det flasker seg i Odalen

I mai er tiden inne for å tappe på flasker de første literne med «Myrvatn», «Storsjøvatn» og «Størjevatn» fra Odalsbryggeriet på Sandskogen. «Bryggmester» Ove Havnung Bakken er i gang med ølbryggingen. Ingrediensene han bruker i ølbryggingen er maltbygg, humle og gjær som han kjøper fra Tyskland, England og USA.

Folkemøte om kommunestruktur

Per Gunnar Stensvaag er ekspert på norske kommuner. I mai kom han til sine egne i debattmøtet i Mo. Nord-odølingene er ikke bare litt skeptiske til forslaget om å bli slått sammen med Sør-Odal. De lokale partiene Senterpartiet, Arbeiderpartiet og SV er motstandere av en stor odalskommune, mens Høyre er for.

Nyvalgt styre i Nord-Odal IL: F.v. Merete Ødegård, Ronny Østmoen, Lasse Weckhorst (leder), Kristian Nygård, Jan Benny Nyborg og Siw Trøbråten. (Foto: Gunnar Nygård)

Ny sjef i banken

Torleif Lilløy (bildet) tar over som toppsjef i Odal Sparebank etter Knut Nafstad, som går av med pensjon. – Det er en spennende utfordring. Jeg gleder meg til å begynne, sier Lilløy. 45-åringen kommer fra stillingen som banksjef for bedriftsmarkedet i Toten Sparebank. Han tar over som banksjef 1. august.

Kulturheder

Harald Dagfinrud ble årets mottaker av kulturprisen i Nord-Odal. Den mangeårige fotball- og håndballdommeren er viden kjent i distriktet. Totalt har han dømt over 5000 fotball- og håndballkamper.

Kulturstipend

Sigurd Skyrud mottok kulturstipendet Den unge trompetisten (15) har vist seg fram på blant annet på UKM lokalt

og på fylkesnivå. Sigurd er også aktiv i Nord-Odal skolekorps og spiller ofte sammen med Nord-Odal hornmusikk.

Opprusting av Sand sentrum

Opprustningen av Sand sentrum fortsetter. Nå får Nord-Odal sin første rundkjøring. Prislappen for rundkjøringen og ny holdeplass for bussene langs Bunesvegen ved kommunehuset, er drøye sju millioner. Statens vegvesen tar regninga.

Bygg for bank, bøker og leiligheter

En enstemmig jury som har kommet fram til at «Samling» fra arkitektfirmaet Helen & Hard AS er det beste alternativet for et nytt kombinert bank- og bibliotekbygg i Sand sentrum. Bygget skal også romme flere leiligheter. – Nå gjelder det bare å finne penger til bygget, men det tror og håper jeg at vi skal klare, sier ordfører Lise Selnes.

Livsverket selges bit for bit

I 37 år har Reidar og Oddbjørn Brubakken montert vegger og fasader på store bygninger. Nå er det slutt, og Nord-Odal Veggmontasje AS skal selges i tusen biter på auksjon. – Alt har sin tid, og tiden for å kvitte seg med bedriften var nå, sier styreleder Reidar Brubakken.

Morodalsfestivalen for åttende gang

Festivalen samler ikke bare gjester fra hele landet, også folk fra utlandet har tatt turen til Sand for å få med seg dette fantastiske arrangementet. Årets festival samlet rekordoppslutning. Mye og variert sang og musikk, festivalens

---

første russepresident og ansiktsmaling med regjerende Miss Universe Norge var noe av det deltakerne fikk oppleve. Lege og politiker Astrid Nøkleby Heiberg var i Milepelen og snakket om inkludering sammen med sangeren Knut Anders Sørum. Bjarne Thesen ledet samtalen, som samlet mange lydhøre publikummere.

Heldigitalisert arkiv

Som første kommune i Glåmdalsdistriktet er Nord-Odal kommunes eiendomsregister digitalisert. – Dette legger et godt grunnlag for effektiv saksbehandling, samtidig som det legger til rette for innsynsløsninger for publikum, sier leder for eiendom og samfunn, Ellisiv Hovig i Nord-Odal kommune.

Nå får 1000 fiberbredbånd

En avtale mellom Nord-Odal kommune og Telenor sikrer fiberbredbånd til omkring 1000 husstander, hytter og bedrifter. Områdene som nå kan glede seg over lynrask internettforbindelse er Råsen øst og vest, Toner, Fjell og Bunes. I tillegg vil Telenor tilby fiberbredbånd til over 400 bedrifter, boliger og fritidsboliger i Sand.

Høye avgifter

Nord-Odal er blant de dyreste kommunene i landet målt etter nivået på kommunale avgifter. Det viser en fersk undersøkelse fra Norsk Familieøkonomi.

Store og små nøt sæterlivet i sommersola

Barnas dag på Skålbergsætra ble besøkt av nærmere 50 personer lørdag

23. juli. «Både barn og voksne (eldstemann var 92 år gammel) nøt norsk idyll i eventyrlige omgivelser. Det finnes mange bortgjemte perler i vårt distrikt, og skal vi tro de besøkende på Skålbergsætra, er dette tunet en av dem. Thea Skjønhaug har i fire år flyttet inn på tunet om sommeren og inntatt budeierollen, en jobb hun i sommer har delt med Kari Syverstuen», skrev Glåmdalens journalist.

Herborg har aldri skutt bedre

Herborg Flikkerud smilte fra øre til øre på årets Landsskytterstevne i Målselv. 14-åringen endte til slutt på 10. plass i eldre rekrutt-finalen i felt, og var strålende fornøyd med det.

Musikalbarna på Milepelen

De 21 barna på den ukelange musikal-sommerskolen på Milepelen framførte en kortversjon av Oliver Twist. – De er unge og lovende, men de skal kun kose seg, sier initiativtakere og instruktører Liv Natalie Nymo og Anette Teveldal. Det er fint å se at lokale krefter som Liv Natalie kommer tilbake til kommunen og gir et tilbud til de unge.

Nord-Odal er kulturvinneren

Det er store forskjeller på hvor mye kommunene bruker på kultur. Nord-Odal bruker 3,5 prosent av sine driftsmidler på kultur, hele 1864 kroner per innbygger. Det er 839 kroner mer enn Grue, som bruker minst i Glåmdalsdistriktet. Biblioteksjef Anita Bunes sier til Glåmdalen at et nytt bibliotekbygg er et bevis på at kommunen satser på kultur.

20 år med Liv og Røre i Austvatn

Det var Knut Nygårds idé, den gangen for 20 år siden. For lengst har andre tatt opp stafettpinnen. I forbindelse med jubileumsmarkeringen serveres jubileumskake på fem kvadratmeter og egen jubileumssang. De som dukker opp på Liv og Røre har vært der før. For her vil man tilbake og treffe kjente og være med på det meste som skjer på scenen og området rundt.

Teatersuksess

650 tilskuere fikk med seg teaterstykket «Odølinger ei stønn etterpå» som ble vist på utescena ved Milepelen på Sand siste helga i august. – Det vil jeg rett og slett kalle en suksess, sier tekstforfatter Bengt Ringvold. Sammen med Thor-Egil Danielsen har han skrevet stykket som ble vist to kvelder på utescenen ved Milepelen. Mette Skogbakken sto for regien,

mens Kai Johansen hadde ansvaret for musikken.

Mapei med sterk vekst

Mapei søker etter 10 nye medarbeidere. Hjørnesteinsbedriften i Nord-Odal går så det suser. Over 400 søkere var det til jobbene. Mapei hadde en omsetning på kr. 750 mill. kroner i 2015.

Hovedrolle

Skuespilleren Jonas Strand Gravli har en av hovedrollene som sønnen Joe i «Vrede» på Centralteateret i Oslo. Stykket er skrevet av den australske dramatikerinnen Joanna Murray-Smith. «Jonas imponerte i sin rolle», skriver kulturanmelder Ida Lou Larsen i Klassekampen.

Klart nei til Odal kommune

Det ble et knapt flertall for nei til kommunesammenslåing i Sør-Odal,

Jonas Strand Gravli i «Vrede» på Centralteateret». (Foto: Gisle Bjørneby)

Fra opptellingen etter folkeavstemningen. Ordfører Lise Selnes åpner en av urnene flankert av valgstyremedlemmene Ragnhild Haagenrud Moen, Finn Egil Sandmo, Lasse Juliussen, Lasse Weckhorst og Marius Skogstad. (Foto: Gunnar Nygård)

og et overveldende flertall for nei i Nord-Odal. Innbyggerne vil ha to odalskommuner også i framtida. – Jeg er glad vi hadde såpass høy valgoppslutning som 60,9 prosent, sier ordfører Lise Selnes. 78,54 prosent stemte for å bestå som egen kommune; 21,12 prosent stemte for sammenslåing. Det var muligheter for elektronisk forhåndsstemmegivning via Internett, noe 1587 nordodølinger benyttet seg av. 16- og 17-åringene hadde også muligheter til å stemme ved dette valget.

Merking av turstier

To turstier i hver av de sju kommunene i sørfylket blir nå merket med Den norske Turistforeningens nasjonale skilt. Først ute til å merke en tursti er Nord-Odal. Ine Gulbæk,

Heidi Andreassen og Hans Øyvind Knapper fra DNT Odal merket den første stien. Den går fra Skyrudssaga i Knapper og opp til Orrkjølen, som ligger på 641 meter over havet.

Hotellet gir flere jobber

– Utbyggingen og ombyggingen av Milepelen vertshus vil gi to-tre nye årsverk i første omgang. Om noen år kan antall ansatte være økt fra 20 til 30, håper styreleder Tove Gulbrandsen. Arbeidene vil koste 13,5 millioner. Utpå våren 2017 vil Milepelen vertshus kunne tilby 26 hotellrom.

En swingende bursdag

Mer enn 230 odølinger ville feire bursdag med Siri Føsker og Magnolia Jazzband. – Helt fantastisk. Dette fyller mitt hjerte med godhet, sa 75-årsjubi-

*Mapei-ansatte jubler etter vedtaket om utvidelsen av anlegget på Sand.
(Foto: Jens Haugen, Glåmdalen)*

*75-årsjubilant Siri Føsker sammen med Magnolia Jazzband på scenen i Milepelen.
(Foto: Gunnar Nygård)*

lanten etter at odølingene hadde fylt festsalen i Milepelen kulturhus for å feire dagen sammen med henne og bursdagsgaven hun selv hadde gitt bygda: En to timers konsert med Magnolia Jazzband. Overskuddet fra konserten, 8000 kroner, går til nye instrumenter i Nord-Odal skolekorps.

Stor utbygging ved Mapei

I oktober kom den gledelige nyheten om at Mapei skal utvidet anlegget i Nord-Odal med 7800 kvadratmeter. Bedriften skal investere 130 millioner kroner i nye produksjons- og lagerlokaler, og på sikt regner man med behov for rundt 40 nye medarbeidere.

Glimt fra Nord-Odal for hundre år siden

Ole Knutsen og frue på Søndre Berg i Austvatn gir Syningom i gave til Nordre Odalen kommune og Mo Sanitetsforening i september 1916. Syningom hadde inntil da vært pensjonat, ofte kalt «Kristelig sommerpensjonat».

Formålet til sanitetsdamene var å etablere et tuberkulosehjem i bygda. I årsberetningen for Norske Kvinders Sanitetsforening for 1916 er huset beskrevet slik: «Sanatoriet er et stort 3-etages tømmerhus – ligger lunt i bjørk og granskog i en deilig solbakke

med herlig utsikt over Storsjøen, hvor et lite dampskib gaar om sommeren – brygge like ved sanatoriet.»

Syningom stod ferdig til bruk februar 1919 med 22 sengeplasser. Det ble drevet som tuberkulosehjem fram til 1949, da Aker Sanitetsforening tok over leieforholdet. I 1970 kjøpte Oslo kommune stedet, som siden har blitt drevet som pleiehjem i rusomsorg.

I 1916 ble den nye vegen mellom Sand og Størjen bru ferdig. I rundt hundre år hadde kjerrevegen gått innom alle gårdstun, og den var nesten ubrukelig mange tider på året. Automobilene hadde kommet for å bli,

---

Av Bengt Ringvold

Syningom ca. 1905.

så dette var meget kjærkomment for alle som skulle ferdes etter vegen.

I mange år var det «vægædømmninger» for de som bodde ved vegen. Det var reparasjoner av sjølve vegen, og «grøftedømmninger». I noen deler av landet var det strenge nedtegnede regler for slike dømmninger: «... bortskaffe græskantene, græstorv maa ikke kastes ind i vegbanen, aftage al løs stein, må udføres før vaaronnen begynder» osv.

Vi hører også om vegfogden som kom ridende på hest midt etter ve-

gen, med en åtte fot lang stang for å kontrollere bredden på vegen. Hvis den var for smal, og da særlig etter dømminger, kunne de som hadde ansvaret bli bøtelagt.

Disse reglene ble vel noe enklere etter hvert, og vi vet at etter større dømminger var det ofte festlige lag i deler av bygda. Arbeidet gikk vel noe lettere da en visste at det ble en «tår» utpå kvelden.

En liten opplysning: For hundre år siden var det registrert 145 personbiler og ni lastebiler i Hedmark fylke.

Den nye storvegen mellom Sand og Størjen ble ferdig i 1916. Bildet er tatt ved Neset.

På tur til Odalen sommeren 1895

Efter gjentagende anmodninger av mitt søskenbarn Anna Pedersen, der var i besøg hos sin bror Peter på Skårås, bestemte jeg meg til at gå med henne over skogen til Strøm, hvor min onkel, kirkesanger O Pedersen bor. Peter og Marthe Skårås, (bror og søster til Anna Pedersen) samt Didrik Jølstadengen fulgte til Sjøenden. Vi kjørte til Støen og rodde over sjøen. Været var ikke pent. Det blåste så båten gikk rundt, ukyndige rofolk som vi alle var. Endelig var vi kommet over. Etter å ha tatt avskjed med reisefølget, fortsatte Anna og jeg sydover.

I Nord-Rasen gikk vi inn og ville ha båtskyss over Rasensjøen til Sør-Rasen, men fikk til svar at båtene var sunket, så vi trasket i vei videre. I Sør-Rasen var vi inne og forespurte nærmere om veien sydover. Anna, som kun en gang for lenge siden hadde gått linjen om Sandsognet var ikke sikker på veien. Jeg tok det med ro, og sa at jeg var så skogsvandt, at jeg instinktmessig følte om jeg var på rett vei, eller ikke. Vi passerte Mattisdammen, og ankom til Vatningsseteren.

Ved et tilbakeblikk på turen, måtte jeg tenke at jeg allerede hadde fått

et behagelig inntrykk av naturomgivelsene. Det mest virkningsfulle fant jeg ut at var det skjønne landstedet Malungen, hvorom jeg før hadde sagt at jeg ikke hadde trodd at det var så pent i Vallset. Rasensjøen omringet av høye åser, belyst av aftensolens stråler, mens på det mørke, dype vann, en kjølig velgjørende luftning strømmet mot oss.

I sæteren var der allerede stengt, men budeia sto på anmodning opp, hentet melk, som jeg forlangte kjøpt, men ville slett ikke ta imot betaling for den.

Vi ankom til Linner, første gård i Nord-Odal kl. 12 om natten, kvilte en stund ute på bakken, idet jeg beundrer dalens skjønnhet. Sjøen bukte seg mellom de vekslende skoge, og de vennlige bondegårdene – og sideåsene, jevne, harmoniske, hvelvende mot sjøen, liksom for å verne om den. På en gård lenger ned i bygda hvilte vi igjen. Jeg gikk opp på ladegulvet, la noe under mitt hode og forsøkte å sove, men kyrne i fjøset, som sto i sine båser og tråkte urolig, sørget for at det ikke ble noe søvn.

Da dro vi videre, og nådde Råsån-sjøen, hvor vi tok en ulåst båt, og satte

---

Liv Nordseth i Vallset har sendt oss denne reiseskildringen. Den er hentet fra dagboka til Peter Aasen, som var bror til Livs bestefar. I slutten av juni 1985 gikk han sammen med sin kusine Anna Pedersen fra Skåraas i Vallset til Strøm i Sør-Odal for å besøke sin felles slektning Ole Pedersen, som var klokker og lærer i Strøm.

---

utpå sjøen. Solen steg nettopp opp over horisonten i øst. Den forgylte åsryggens topper på vestsiden, mens sjøen ennå lå i den mørke, kjølige natteluft. Dette forhold, som særlig fremhevet de gyldne toppene, som hevet seg som en opphøyet glorie over sjøen med sine nydelige omgivelser. Snart sto hele landskapet i morgensolens fulle lys, mens vi vandret forbi Nord-Odals smukke kirke like ved nordenden av Sandsjøen som er en del av Storsjøen.

Vi ventet på at dampbåten på Storsjøen skulle legge til ved Sand, hvor den dog ikke gjorde den dag. Vi gikk over broen og vestenfor sjøen, der ga det mest storslagne inntrykk av naturen i Nord Odal.

Kommet forbi Storsjøen ble naturen mer hverdagslig til vi kom til Opstad, hvorfra vi leier båtskyss oppover Opstadåa. Det er meget naturskjønt oppover der. Åen renner stille og blank mellom grønne løvbusker, svinger hist og her, åpner utsikt for skjønnere og skjønnere omgivelser. I vest hever seg jevne, høye granåser, der på noen steder jevnt skråner ned i en tverrdal, hever seg atter og danner en høy, stor, rund kuppel, taper seg tilslutt mot Slomarkdalen.

Nordenfor Os var begge elvebred-

dene omgitt av tykke løvbusker der lenet seg langt utover vannet. Heroppe lå en fergemann og gjorde forberedelser til avreise. To menn kokte kaffe ute på en tømmerflåte. Heroppe møtte vi også dampbåten, der ropte ut sitt «tut – av veien!». Denne dampbåt var nylig anskaffet på foranledning av stasjonsmesteren på Skarnes. Den eies av et aksjeselskap. Tarvelig var der, ikke ordentlig deksplass, trange gange ned i de skumle kahytttrommene, og gikk svært lavt akterut. Den var forresten ikke bygget til passasjerbefordring.

Satte i land ved Os, spaserte så resten av veien ved Glomma. «Der oppe er vel Strøm klokkegård», sa jeg. Jeg så en hvit bygning med flaggstang ved siden til høyre for alleen et stykke øst for kirken. «Nei, det er nok litt lenger», sa Anna. Jeg sa da at jeg fikk bli med dit hun gikk, så hadde jeg da selskap i hvert fall. Anna svinger ned til det hvite huset. Hun hadde en venninne der som hun ville snakke med. Ennå mange skritt fra huset ropte en pike oss i møte: «Det er Anna og Peter Aasen!». Det var mitt søskenbarn Borghild, da 13 år gammel. Hun var bare 2 år da onkel flyttet fra Skårås. Alle ønsket oss velkommen, og uttalte sin glede og forundring over at jeg endelig var kommet til Odalen!

Monica Rasen ble årets «Kav odøling»

Skrøtten, puppstället eller fraser som «Og så skuter vi hoften fram mot spi'il» – mange av oss har kanskje hørt henne på treningsentrene i Odalen. Hun prater kav odøling, og det er nettopp det som gjør at Monica Rasen ble tildelt «Kav odøling», Dialektprisen 2016.

– Det tiss je var vældi' huggalt! Det var veldig overraskende – det er ikke ofte jeg blir stille, men da'n Asgeir Østli ringte og sa det, så spurte han om jeg fortsatt var der. Tusen takk!

Ufarliggjør trening og gjør den morsommere

Odølingen fra Austvatn er blant annet treningsinstruktør på Mo Trimstugu og Family Sports Club på Skarnes. Hennes aktive bruk av dialekt - både privat og i forbindelse med jobb, er begrunnelsen fra juryen på årets prisvinner, forteller leder Asgeir Østli.

– Juryen mener årets mottaker har klart å inkludere aktiv bruk av odøling i såpass utradisjonelle dialektmiljøer som aerobic og bodywork. I over 20 år har odalske ord for de fleste kroppsdeler blitt formidlet til atskillige treningsivrige odølinger. Noen jeg har snakket med sier at treninga blitt «ufarliggjort» og ikke minst

morsommere fordi instruksjonene hennes blir gjort på dialekt. Kanskje kan vi trekke det så langt som å si at det å prate odøling også er bra for folkehelsa?

I begrunnelsen fra juryen står det slik:

«Årets mottaker av dialektprisen er en person som har vist at det er fullt mulig å prate odøling i et miljø som ofte beskrives som hipt og trendy, og som inntil for få tiår siden ble regnet som et urbant fenomen. Det at odalsdialekta tas i bruk på nye arenaer og områder er viktig i forhold til å styrke vår språk-identitet, slik det er vektlagt i statuttene. Det er med på å gi sjøllit og trygghet i forhold til bruk av dialekta vår».

Særpreg, identitet og selvtillit

Østli legger til at odalsdialekta er et levende kulturminne som er viktig å bevare.

– Dialektene, også odalsdialekta, er et kulturminne som i dag trues fra mange hold. Bygdekulturen urbaniseres og internasjonaliseres; både unger og voksne er under sterkt press fra mange hold. Kampen for dialekta er en kamp for bygdekulturen. Odalsdialekta er fin og den er ekte, og vi i kulturminnelaget vil gjerne bidra til å holde den levende. Dialekt gir særpreg, identitet og sjøllit.

Nordre Odalen Kulturminnelag ønsker derfor med denne årlige prisen

---

*Av Liv Rønnaug Bjerke Lilleåsen,
Odalsportalen*

*Kav odøling:
Monica Rasen.
(Foto: Gunnar
Nygård)*

å oppmuntre alle nordodølinger til å bruke dialekt i størst mulig utstrekning.

Prisen deles ut hvert år. Tidligere prisvinnere er:

2015: «Knapper og glansbilleder»

2014: Sand sentralskole

2013: Heidi Ødegård

2012: Asgeir Østli

2011: Anita Bunes

2010: Arne Knapperholen

2009: Tom Vik

Styret i kulturminnelaget mottar gjerne forslag på verdige prisvinnere!

Les mer om dialektprisen på vår hjemmeside: www.kulturminnelaget.no

*Fra utdelingen. Asgeir Østli og Jørgen Bekken sammen Monica Rasen og trimgruppa.
(Foto: Gunnar Nygård)*

Marit Nybakk gir seg etter 31 gode år på Løvebakken

Når inneværende stortingsperiode utløper høsten 2017, kan Marit Nybakk se tilbake på sammenhengende 31 års tjeneste som en av Norges fremste folkevalgte. Ingen andre kvinner har sittet lenger på Løvebakken. I 2017 runder Marit 70 år, og hun har gitt valgkomiteen i Oslo Arbeiderparti beskjed om at hun ikke ønsker å stille til gjenvalg.

– Jeg har vært privilegert. Min generasjon, som vokste opp i årene etter krigen, kunne følge framveksten av velferdssamfunnet. Utviklingen gjennom 50-årene framover mot 1970 var enorm. Den nye utdanningspolitikken sikret at selv vi småkårsunger fikk stipend og studielån. Både jeg og mine tre søsken kunne nyte godt av dette. Du trengte ikke lenger ha akademikerforeldre eller være fra en stor gard for å få utdanning utover folkeskolen.

Marits foreldre, Per og Borghild, drev småbruket i Nybakk, og begge var aktive i pinsemenigheten. Per var også handelsbetjent hos Brødrene Ruud i Mo. En tid var han bestyrer for «Sputniken» ved Dammen. Han var også politisk engasjert og satt blant annet i kommunestyret for Arbeiderpartiet.

Farens holdninger og klassebevissthet kom til å prege Marit fra ung alder.

Gode minner fra skolen og biblioteket

– De første fire årene gikk jeg tre dager i uka på Krattebøl skole, som var todelt. Så flyttet vi til Nybakk, og jeg begynte på Sand sentralskole. Jeg husker med glede norsktimene med lærer Ragnvald Berstad. Det han lærte meg av grammatikk sitter fortsatt. Han var en pedagog av de sjeldne.

Kunnskap om omverdenen fant Marit på biblioteket på Sand. Her tilbrakte hun utallige timer.

– Bibliotekene har vært viktig for utjamningen av klasseskiller i det norske samfunnet. Slik er det også i dag; ikke minst når vi ser hvordan innvanderne bruker dette flotte gratis tilbudet, sier hun.

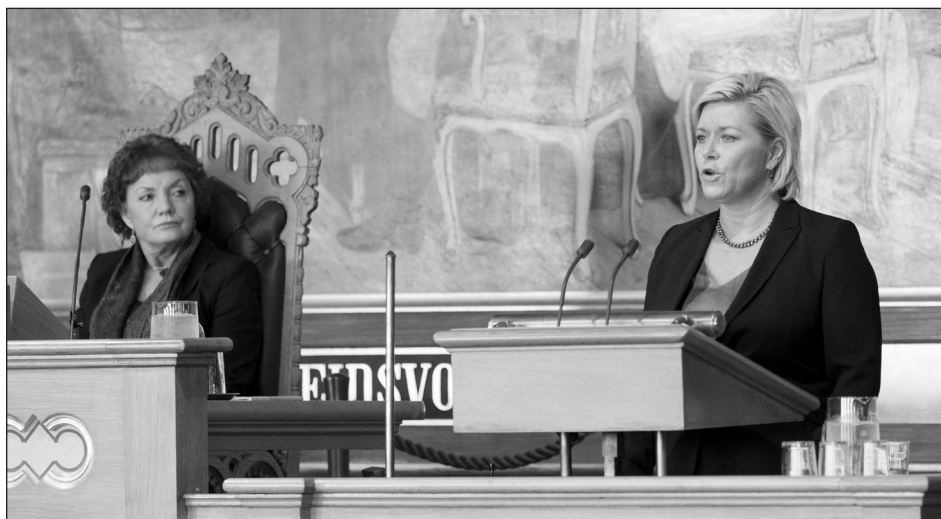
Til Paris som 21-åring

Etter at Marit tok artium ved Eidsvoll landsgymnas i 1966, dro hun i 1968 til Paris for å studere språk og drama. Hun jobbet også som au pair. I Paris opplevde hun studentopprøret den våren. Hun kaller seg spøkefullt «en ekte sekstiåtter» – en som var der det startet.

Senere fortsatte hun studiene i Cambridge før hun i 1972 ble cand. mag. med fagkretsen engelsk, fransk og statsvitenskap ved Universitetet i Oslo. Hun rakk også å fordype seg

---

Av Gunnar Nygård

Over: Fra finansdebatten i 2014. Marit i presidentstolen; finansminister Siv Jensen på talerstolen. (Foto: Håkon Mosvold Larsen / NTB scanpix)

Til venstre: Marit Nybakk kan se tilbake på en lang og allsidig politisk karriere. (Foto: Gunnar Nygård)

---

i Shakespeares forfatterskap ved et studieopphold i Stratford-upon-Avon. I sommerferiene arbeidet hun blant annet som servitør og hovmester ved Studentsamskipnadens sommerhoteller i Oslo. Før hun kastet seg ut i studentpolitikk på heltid, var hun et skoleår engelsklærer ved Nadderud gymnas.

I 1974 ble hun som første kvinne valgt inn i Det akademiske kollegium ved Universitetet i Oslo som studentrepresentant. Senere arbeidet hun i Arbeidsmarkedsetatens avdeling for høyere utdannet arbeidskraft som ANSA-konsulent og drev med informasjon til norske studenter ved utenlandske læresteder. Gjennom dette arbeidet traff hun Gudbrand Kvaal fra Rømskog. Han var president i ANSA (organisasjonen for norske studenter i utlandet). De giftet seg og bosatte seg på Majorstua i Oslo. Der bor de fortsatt, men Gudbrand driver også skogbruket sitt i Rømskog. De har to barn: Julie Margrethe og Torkel Anders.

Internasjonalt engasjement

I fire år var Marit leder av Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond (SAIH). Dette ble starten på det sterke internasjonale engasjementet som gjennom alle år har preget hennes karriere.

Etter å ha vært lokal tillitsvalgt, ble Marit i 1980 valgt til forbundssekretær i Norsk Tjenestemannslag (NTL). Hun ble også leder av LO i Oslo, den første – og hittil eneste – kvinne. I 1985 ble hun nominert på 6. plass på Oslo Aps Stortingsliste og ble første vararepresentant.

Overtok plassen etter gro

Den 9. mai 1986 møtte hun for første gang som fast stortingsrepresentant, da Kåre Willoch måtte gå av og Gro Harlem Brundtland tok over som statsminister. Deretter har hun fått velgernes tillit ved hvert valg fram til og med 2013.

Marit har i alle disse årene vært særlig engasjert i bistandsarbeid i tillegg til utenriks- og forsvarspolitik. Hun har blant annet vært leder av Forsvarskomiteen. I 2009 ble hun valgt inn i Stortingets presidentskap som 3. visepresident. I 2013 ble hun 1. visepresident. I 2013 var hun president i Nordisk råd. CV'en er fylt opp av en lang rekke verv, både lokalt i Oslo, nasjonalt og internasjonalt.

Blant annet har hun ledet den sosialdemokratiske gruppen i NATOs parlamentarikerforsamling.

– Det var en sterkt mannsdominert gruppe. Utrolig at de valgte meg som leder, sier hun.

Kvinnesak

Et sterkt engasjement for likestilling og kvinners rettigheter, både her hjemme og ute i verden, har vært et kjennemerke for Marits politiske løpebane. Hun forteller om sterke møter med kvinneaktivister blant annet i Japan og Peru. Så sent som i 2016 ble hun valgt til leder av Norsk kvinnesaksforening.

– Ikke minst takket være Gro Harlem Brundtlands innsats har norsk kvinnebevegelse gått fra seier til seier. Kvinner har skapt store verdier for samfunnet og vært betydelige bidragsyttere til utviklingen av velferdsstaten. Likevel ligger vi bare på

*Marit med
sin mann
Gudbrand på
vei til galla-
middagen på
Slottet til ære
for Singapores
presidentbesøk
i oktober 2016.
(Foto: Vidar
Ruud / NTB
scanpix)*

---

80 prosent av mennenes inntektsnivå. Mye arbeid står igjen, sier hun.

Store forandringer

– Har Stortinget forandret seg på disse årene?

– Det har skjedd store forandringer. Kvinneandelen har økt sterkt, og vi har fått flere yngre representanter. I en nasjonalformsaling må vi rette oss etter formaliteter, men når det gjelder språkbruk og kleskoder har det skjedd en markant oppmykning. Ellers har det vært 31 år med hardt arbeid; mye lesing og skriving. De første årene hadde vi lite hjelp og måtte arbeide svært selvstendig.

– Jeg har ikke tall på alle foredragene jeg har holdt, både i Norge og i utlandet. Og selvsagt innlegg fra Stortingets talerstol. Jeg har prøvd å ta vare på dem. Men får se når jeg skal rydde ut etter meg!

Mandela og Annan

Blant utenlandske statsmenn hun har møtt, nevner Marit spesielt Nelson Mandela og Kofi Annan.

– Begge fylte omgivelsene med en sterk personlig utstråling. Mandela er også den eneste gjesten, tror jeg, som har fått applaus i Stortinget. Alle reiste seg og klappet. Det var en sterk opplevelse. Det var det også å være

på den første frie kongressen til den sørafrikanske frigjøringsbevegelsen ANC i 1993. Jeg husker også godt mange sterke kvinnelige politikere fra Afrika, blant annet en delegasjon fra krigsherjede Rwanda.

Forsvar, utdanning og barnehager

– Er det noen spesielle saker du vil nevne?

– Det må være utdanningsreformene til Gudmund Hernes i perioden 1993 – 1997. Forsvarsreformen i 2002 var også svært viktig. På den negative siden har det vært et stort nederlag å følge nedleggelsen av industriarbeidsplasser i Oslo, som også har rammet svært mange odølinger.

Marit trekker også fram barnehageutbyggingen fra 80-årene og framover som en av de viktigste sakene som hun har vært med på – i tillegg til å øke omsorgspermisjonen fra fire og en halv måned til ett år og innføre pappapermisjon.

– Når jeg snakker med eller til unge kvinner i dag, må jeg minne dem på hva vår generasjon kvinner kjempet for og fikk til. Fortelle dem at dette ikke kom av seg selv, og at likestilling, kvinners rettigheter og en trygg familiepolitikk aldri må tas som en selvfølge. Det finnes alltid motkrefter!

Barndommens tre

Gudskjelov, ennå står du der, jo
så stor og så trygg og god
så jeg siger ned ved din fot
for her er fredfylt og godt.

Du er som en stor, sterk beskytter
som står stille og lytter
og du haster ikke din vei
men lytter så stilt til meg.

Du må prøve å så dine frø
slik at du aldri vil dø,
for de som kommer etter meg
kan trenge slike som deg.

Av Edel Rudshaug Sæther

Heme nå

Je skulle vøri heme nå
ei klar og stille natt
og kjent den gode glea
å få komma hematt att.

Je skulle vøri heme nå,
nå ved juletid,
sætt kønnbanna ved låven
der døm støtt har sti.

Je skulle vøri heme nå
med lis i alle rom
og hørt den kjente stæmmen:
Det var gøtt du kom.

Det er gøtt å væra heme nå,
når jula ringes inn
og kjenne hen en hører tell:
Her er plassen min.

Av Hans Ludvig Fredheim

Kulturpris etter 60 aktive år med fotball og håndball

Som aktiv utøver, trener, dommer og tillitsvalgt har Harald Dagfinrud har vært med og preget aktivitetene i Sand IF og i idrettslivet ellers i Nord-Odal gjennom mange år. Han kan se tilbake på over 50 sesonger både som fotball- og håndball-dommer, noe som er enestående også i nasjonal målestokk. I sitt 77. år er han fortsatt aktiv som dommer og kampobservatør. I 2016 fikk han Nord-Odal kommunes kulturpris som takk for innsatsen.

– Jeg begynte å spille fotball i 1956. Da var det ikke lag i Nord-Odal. Jeg og noen kamerater ble derfor med på laget til Oppstad IL. Vi syklet til trening på Slettbrenna én gang i uka. Det var 17 kilometer én veg, forteller Harald.

I tillegg til Harald var Erling Gruben, Stein Aas-Eng, Hans Petter Søvik, Hans Jakob Luker, Trygve Helgedagsrud, Erling Christoffersen, Asgeir Krogsrud og brødrene Ragnar og Kjell Rognhaug med fra Nord-Odal.

– En gang kom det voldsomt regnskyll da vi var på veg hjemover. Da var godt å kripe inn i mjølkebukken ved Hoel.

På årsmøtet i Sand IF i 1958 foreslo Harald at det skulle opprettes ei

fotballgruppe i Sand IF. Forslaget ble vedtatt, og våren 1959 ble den første kampen – mot det svenske laget Takene – spilt på den nye banen på Korsholen i Bruvoll. Sand vant 6-2.

313 A-lagskamper

I løpet av årene som aktiv spilte Harald 313 A-lagskamper for Sand. I flere sesonger var han også trener for laget, og fram til 1991 var han også trener for en rekke aldersbestemte lag i Sand IF samt for flere kretslag. Etter hvert tok han også på seg administrative oppgaver, og opp gjennom årene har han – i tillegg til en lang rekke andre verv – blant annet vært leder i Sand IF, Nord-Odal idrettsråd og Glåmdal fotballkrets. I Glåmdal idrettskrets, Hedmark idrettskrets og Indre Østland fotballkrets har han hatt mangeårige styreverv.

Mange hedersbevisninger

Som takk for innsatsen har Harald fått en rekke hedersbevisninger. Han er æresmedlem i Sand IF, Glåmdal fotballkrets / Indre Østland fotballkrets og Hedmark idrettskrets, og han har mottatt Dr. Løfsgaards bragdpokal. Så sent som i 2016 ble han hedret med et hedersmerke i sølv av håndballregionen. I tillegg har han også rukket å holde seg selv i noenlunde god fysisk form, noe som har resultert i både skimerkestatuetten i gull og Idrettsmerkets hederspris.

Nærmere 5000 kamper som dommer

I 1964 dømte han sine første kamper både i fotball og håndball, som den gang var en utendørsidrett.

– Det har blitt opp mot 5000 kamper i løpet av alle disse årene. Jeg har sikkert gjort feil i alle, men kritikken har vært til å leve med. Den overskygges av alle de positive og huggale opplevelsene jeg har hatt, sier Harald.

Han nevner spesielt én episode. Under ei fotballturnering på Matrand ble han satt til å dømme et lag fra Oslo som ble vurdert som «vanskelig». Spillerne var kjent for å være tøffe, men Harald fikk til en god dialog på banen, og alt gikk bra.

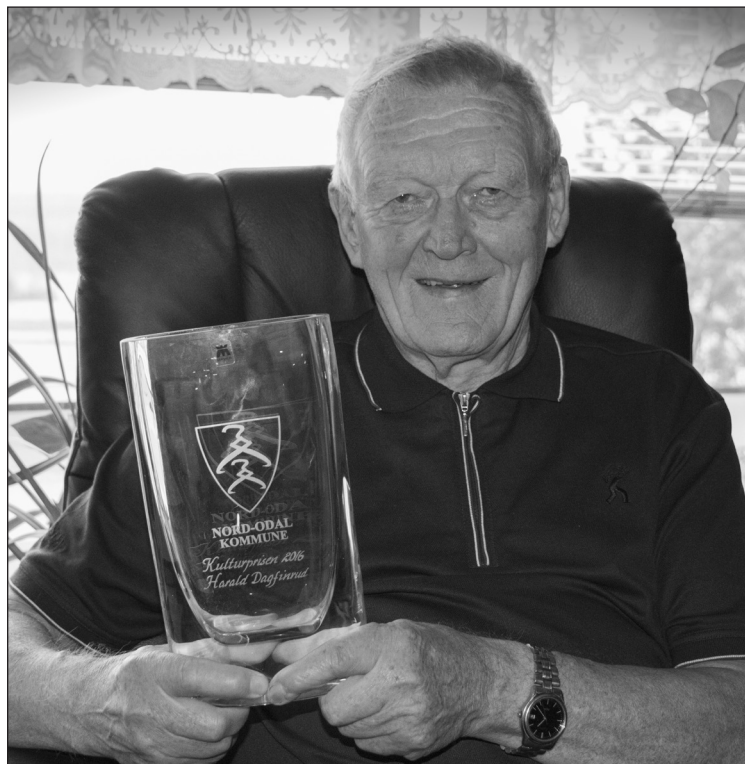
– Etter premieutdelingen kom tre av osloguttene, som var rundt 12 år

gammel, bort til meg og ga meg en klem og takket for kampen. Det var en god opplevelse, sier Harald.

Han legger til at det viktigste for en dommer er å være bestemt, klar og tydelig.

I 1976 gikk han i bresjen for en privat odalsserie for miniputter. Serien hadde 27 lag på det meste, og kampene ble spilt med sjuer- og ellever-lag på håndballbaner. Dette var før fotballforbundet begynte med organisert sjuerfotball. I forbindelse med odalsserien utarbeidet han fair play- og foreldrevettregler for barnefotball.

Tidlig på 1990-tallet var Harald med og stiftet Glåmdal fotballdommerlag.

*Kulturprisvinner 2016:
Harald
Dagfinrud.
(Foto: Gunnar
Nygård)*

Bredde og allidrett

Harald brenner for breddeidrett og for funksjonshemmedes plass i idrettslagenes aktiviteter. Han var initiativtaker til den populære allidrettsdagen i Nord-Odal, der også psykisk utviklingshemmede ble inkludert, og han har fortsatt stor glede av å dømme kamper i håndballregionens serie for lag med funksjonshemmede spillere, HU-serien.

De senere årene har han har ivret for rekruttering av dommere og støttet opp om andre som vil prøve seg i denne rollen, blant andre ungdommer tilknyttet håndballmiljøet på Skarnes.

Idrett gir trivsel og helse

– Hva har idretten betydd for bygda opp gjennom disse årene?

– Idrettsaktivitetene har hatt stor betydning for mange; både for trivsel og for helse. Utrolig mange har engasjert seg i lokalmiljøet. I dag er tilbudet for ungene mye større enn for 60 år siden. Det er mer konkurranse om ungenes fritid, noe som gjenspeiler samfunnsutviklingen generelt. Ikke minst er foreldrene engasjert på en helt annen måte enn før, sier Harald og legger til ingen av hans foreldre, Ingeborg og Søren, var interessert i sport.

– Vi måtte klare oss sjøl, men mor bidro ikke så rent lite ved at hun vasket lagets drakter i alle år mens jeg var aktiv spiller, sier Harald.

Dette laget slo Skansen 10-0 i en seriekamp på Korsholen 1. pinsedag 1962. Foran f.v.: Stein Aas-Eng, Georg Grinden, Erling Gruben, Arne Rudshaug og Harald Dagfinrud. Bak f.v.: Hans Petter Søvik, Frank Melberg, Gunnar Grinna, Svønn Hansen, Anders Optjærnsberget og Egil Hagen.

Nordodølinger i Ballard, Seattle, USA

I bydelen Ballard i Seattle bor det mange mennesker med norske aner. En av de aller nordkeste er Svein Aronsen (70) som flyttet hit i 1980. Svein vokste opp i Oslo, men har mye slekt i Nord-Odal.

Hver sommer i 14-15 år bodde han hos sine besteforeldre i Austvatn, Karin og Ole Edvard Austvandshagen, eller bare Hagen. Mor til Svein het Edel Jenny Hagen. Hun var gift med Reidar Aronsen, som var gartner.

– På 70-tallet arbeidet jeg sammen med en kamerat for å få til en flaskeautomat. Det var den elektroniske delen jeg jobbet med. Jeg fikk rettighetene til å produsere og selge automaten i USA, og så dro jeg til Seattle. Men det gikk dessverre ikke. Folk var ikke interessert i bruke den, og vi hadde ikke penger til skikkelig markedsføring. Men jeg hadde en god jobb i Seattle, og var dessuten gift med ei amerikanerinne med norske aner. Dessuten fikk vi tak i et bra hus til overkommelig pris i Ballard. Så vi bosatte oss her. Nå har vi bodd her i 36 år. USA har vært godt for meg. Jeg har ei god kone, tre voksne barn og to barnebarn og trives godt, forteller Svein.

Han er utdannet finmekaniker med mange tilleggskurs, og han er det vi

i dag kaller dataingeniør. Han har i alle år arbeidet i dette fagfeltet, de siste årene som manager med ansvar for ca 25 personer. Men nå er han pensjonist.

Svein har en utrolig god hukommelse og stor interesse for slekt og venner i Nord-Odal. Han har besøkt gamlelandet flere ganger og har også feiret påske sammen med kona i Amundbråten som ligger langt oppe i åsen overfor Odølingen hyttefelt. Dessuten nyter mange personer fra Norge godt av det svært gjestfrie hjemmet til Diane og Svein. Han syntes det var svært hyggelig å få besøk av sin tremenning Ove Johnny Nybakk. De fem andre i reisefølget ble også tatt imot med åpne armer og ble guidet rundt i området tre dager til ende.

– Den største forskjellen på Norge og USA syns jeg er den amerikanske serviceinnstillingen. Service er de gode på i USA. Dessuten blir det verdsatt å stå på, lykkes og få til noe her i USA, hevder Svein.

Et par ganger i måneden besøker Svein Sons of Norway Leif Erikson Lodge i Ballard. Her blir det servert vafler og julekake med geitost på, og praten på norsk går livlig. Vi fikk også være med til Sons of Norway, og nettopp den dagen satt en blid, eldre kar og spilte norske melodier på trekkspill. Det viste seg at mannen, som het Trygve Bjørndahl, hadde en overraskelse i lomma, bokstavelig talt.

Av Hans Otto Glomsås

Fant sitt eget hus som julekort

Da Trygve Bjørndahl hørte at vi var fra Odalen, smilte han bredt.

– Niesa mi, Åshild Bjørndal, bor i Gardvik, sa han.

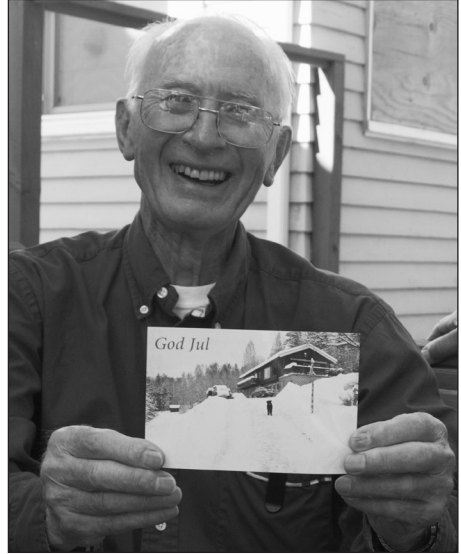
– Du verden, sa vi, hvordan det kan slumpe til. Trygve ble borte en stund, og da han kom tilbake, dro han fram et julekort fra sin niese.

– Men det er jo det gamle huset vårt i Tonerroa, utbrøt Marianne og Ove-Johnny Nybakk. De hadde for noen år siden solgt huset sitt. Åshild hadde laget julekort påtrykt God Jul av huset hun hadde kjøpt, som altså tidligere var Marianne og Ove-Johnnys hjem. Onkelen i Seattle hadde også fått denne julehilsenen. Å finne sitt eget hus som julekort i USA må vi trygt kunne si var en gedigen overraskelse.

Trygve Bjørndahl (f.1930) kommer fra Fana og flyttet til USA i 1954. Han har arbeidet som laksefisker, jobbet på taubåt, var i den amerikanske handelsflåten og avsluttet sitt yrkes-

aktive liv som snekker. Han bor også i Ballard.

Det er utrolig hva et besøk til slekt i Ballard, Seattle kan avstedkomme av hyggelige opplevelser. Heretter kommer det til å gå flere julekort over dammen.

*Over:
Trygve Bjørndahl
med postkortet fra
Nord-Odal.*

*Til venstre:
Tremenningene Svein
(t.v.) og Ove Johnny.*

Mannskap på Østmoen Sag i 1960

Fra venstre Kristian Myrholen, Søren K. Ødegård, Arvid Vestli og Helge Haug. Bakerst: Asbjørn Vestli. Bildet ble tatt i 1960 av en fotograf i Glåmdalen.

Legg merke til akselputa Kristian Myrholen har på høyre skulder. Dette var før automatiseringen i sagbruket. Det var tunge planker å bære fra sagbenken. En planke/bjelke (4 x 11 tommer) kunne veie opptil 200 kg. Da måtte det være to mann, en i hver ende, for å bære planken fra sagbenken. Asbjørn Vestli overtok Østmoen sag etter Helge Holth i slutten på 1950 tallet. Sagbruket ble nedlagt i 2004.

På det meste var det opptil 15 arbeidsplasser på bruket. I 1994 overtok Asgeir Vestli etter sin far. I dag er det byggevareforretning på stedet. Virksomheten utgjør 6 årsverk. Forretningen og biler er skiltet med Byggeriet – Østmoen sag, men sjekker du i Brønnøysundregistrene heter firmaet Østmoen sag. Med andre ord et firma med lang levetid.

Kulturminnelagets
bøker fås kjøpt hos
Mariehøna på Sand.
De kan også bestilles
på telefon 909 81916
eller på Internett:
kulturminnelaget.no
Ny pris: kr. 200
(+ evt. porto)

Tanker om alt og ittno

Bjørn O.
Andersens
betraktninger

Der er en bygd...

Nord-Odal gjennom 101 år
1905-2005

Det var en gang...

Om kultur- og
forminner
i Nord-Odal

Der var ei sæter...

Om sætre og sæterliv i Nord-Odal

«Ord frå Odalen»

Trollringen kulturforum har lansert boka
«Ord frå Odalen». Boka inneholder dikt,
aforismer og limericks av odølinger eller om
Odalen. Boka kan kjøpes hos Mariehøna på
Sand, bestilles på telefon 909 81916 eller
på Internett: kulturminnelaget.no
Pris: kr. 200 (+ evt. porto)

Trollringen